

БИЛИМ БЕРИВ ТАРМАКЪНЫ МАСЪАЛАЛАРЫНЫ АЙЛАНАСЫНДА

Алдагы гюнлерде Магъачкъала шагъардагы «Россия-мени тарихим» деген тарихи паркда Дагъыстан Республиканы билим беривге ва илмугъа къарайгъан министерлигини ойтген йылны гъасиллерине байлавлу прес-конференциясы ойттерилди. Конференцияны барышында ДР-ни билим беривге ва илмугъа къарайгъан министри Ягъия Бучаев эсгерилген тармакъда аслу пачалыкъ борч бары да халкъны бир йимик билим берив берив таъмин этмек экенин айрыча эсгерди.

Ону сёзлерине гёре, Дагъыстан Республикада 2025-нчи йылда 1165 яшлар баву иш гёре, оларда 114 минг яш тарбиялана. Бугунлерде яшлар бавлары булан таъмин этилгенлик 93,1 процентте етише буса да, шоларда гезикке токтатған яшланы санаву 8500 бар, оларында 3 минги 3 йыл битмеген яшлар. Министерлик бары да яшлагъа яшлар бавларында ерлер болдурмакъын гъайын этивню узата. Республиканы 39 районунда буса гичипавланы 100 проценти яшлар бавларына къуршала.

Ягъия Бучаев 2025-нчи йылда Дагъыстанда «Молодёжь и дети», «Семья» деген милли проектлени айланасында школалар

ва яшлар бавлары янгыртылашакъын да эсгерди: «Янгы эки школа ва 6 янги яшлар бавлары къурулашакъ, шолай да Дагъыстан пачалыкъ халкъ хоziяство университетни янындагы туризм ва сервис коллежни студентлери яшайгъан 2 бинасында, 2 яшлар бавларында ва 9 школада мекенили күйде ярашдырыв ишлөр этилежекъ».

Прес-конференцияны барышында журналистлени соравларына жавап бере туруп, министр Дагъыстанда муаллимлени алапасы орта гысапда 33,2 мингге етишегенин билдириди. Муаллимлени алапасы шо санавъя етишин учун 1,35 ставкада чалышаңдан къайры, клас ёлбашчылыкъ юртмеге ва башгъа къо-

шум ишлөгө къуршалма-гъа герек.

Конференцияда школаларда охувчулар охутув китаплар булан таъмин этилгенликни гъакъында да айттылды. Министр берген маълуматлагъа гёре, бизин Республиканы охувчулары китаплар булан 64 процентте таъмин этилген. Охутув китаплар бары да охувчулагъа етишин учун 9,5 миллион болмагъа герек. Бизде буса 7,1 миллион тюгюл ёкъ. 2018-2024-нчи йылларда 2,1 миллион китап алынгъан, тек шо китаплани арасында Федерал сиягъдан чыкъгъан китаплар да бар. РФ-ни билим берив министерлигини якълаву булан Дагъыстан Республикагъа охутув китаплани сатып алмакъ учун 106 миллион харж берилежек.

Дагъыстанда Россияны оъзге регионларында йимик «Земский учитель» деген программа яшавъя чыгъарыла. 2019-2024-нчи йылларда эсгерилген программаны асувлугъу булан юрт школаларда 420 муаллим ишгө алынгъан. Бу йылгъа буса бизин Республикагъа шо программа булан янгыз 10 ер гёрсетилген. Министр эсгерген күйде, билим берив тармакъда чечилмеген дагъы да кёп масъалалар бар. Шоланы барысында гысапгъа алып йыл сайын Дагъыстан Республиканы эсгерилген тармагъын мекенлештирмекни гъайы этилине.

Патимат БЕКЕЕВА.

Гъайдар БАЙРАМОВ:

«НАЛОГ ГЕЛИМЛЕР ТОЛУМЛАША»

Пачалыкъ хазна айрыча адамлардан ва шолай да къурумлардан жыйылагъан налоглардан толумлаша. Шо да асувлу күйде пайдаландырыла буса, озокъда, ерли, регион ва федерал бюджеттерде къарышылашагъан агъамиятлы яшавлукъ-экономика масъалаланы ёрукълу күйде юртмеге имканлыкълар яраты.

Бугунлерде Магъачкъалада Россияны налог

управлениесини Дагъыстанда иш гёрген къуллугъунда коллегиясыны генглешген жыйыны ойттерилди.

Шонда ДР-ни Гъукуматыны Председателини биринчи заместители Руслан Алиев, регионну экономика ва территория оъсюв министри Гъажи Солтанов, финанс министри къуллукъларын заманлыкъга күтеген Шаммил Дабишиев, Россияны Игити, Украина да юролеген хас асгер гъаракатны ортакъчысы Темирлан

Абуталимов ва оъзге ёлдашлар ортакъчылыкъ этди.

Налог къурумлани алдында токтатған борчлар 2024-нчи йылдан нечик яшавъя чыгъарылганы ва шолай да бу йылгъа белгиленген борчлары гъакъында регионну налог къурумуну баш гъакими Гъайдар Байрамов республикабызын маълумат къуралларыны къуллукъулары учун баянлыкъ этди.

Ол оъзюю баянын регионну налог управлениесинде кадрларни тангловгъа ва ерлешдиригве байлавлу этилинген алмашынывланы асувлугъу гъакъда айттып башлады.

– Арадан ойтген бир йылны ичинде налог тё-

левчюлени онгайы учун Дагъыстанда болдурулгъан онгайлыкъланы на-

тижасында олагъа Россияны къайсы регионунда да тийишли къуллукълардан пайдаланмагъа ёлларачыла. Шолайлыкъда, тышда ишлейген дагъыстанлылардан алынгъан налог гелимлени бир пайы республиканы яда буса ону шагъар ва муниципал къурумларыны бюджетлерине бакъдырыла, – деди ол. – Бизин республикабыздагъы 1 мингे ювукъ налог къуллукъулар 45 къурулуш бёлжоклеринде оъз борчларын күтюв булан машъул бола. Налог гелимлени толумлашывна къуллукъ этелер.

Арадан ойтген бир йылны ичинде налогтёлевлер-

ден гелеген гелимлдер белгили күйде кёп болгъан. Дагъысын айтмагъанда, янгыз Дагъыстанда жыйылагъан налогланы къадары 120 миллиард манатга этишген.

Шо кёпмю яда азмы деген сорав тувмагъа бола. 2023-нчи йылны гъасили булан тенглештиргенде 2024-нчи йылда налог гелимлдер 20 миллиард манатга ювукъ оълчевде кёп болгъан. Етишген натижасында савлай Россиянагъы орта гёрсетивден эсе 2 проценте оърде.

Ойтген йыл республиканы ичинде жыйылгъан налоглардан 42 миллиард манаты республика, 16 миллиарды буса шагъар ва район бюджеттеге тюшгени гъакъда да айрыча эсгермеге тюш.

Къарамагъаммат КЪАЗАКЪМУРЗАЕВ.

ЕРЛЕРДЕН ХАБАРЛАР

Бабаюрт район

Янгы Косадагы школада «Гыгъыз, къызлар!» деген бек къужурлу конкурс ойттерилген.

Конкурсда 4-нчю класдан башлап 9-нчу класны охувчукъыларына ерли ортакъчылыкъ этген. Олар экишер командалаға бёлюнүп гъар тюрлю ярышларда тогъатартма чыкъгъан. Гиччи гёzelлөр йырлап, бийип, гъатта милли ашланы гъазирлевде усталыгъын гёрсете эдилер. Ондан къайры, олар тигип де, согъуп да бажара экен. Шо буса юртда ағылу мердешлер узюлмегенин, сакъланғанын исбаттай.

Конкурсну сиптекилери болуп арагъа чыкъгъан ва шону ойттерген ерли муаллимлөгө гъакъ юрекден баракалла билдирилген

Къызылорт район

Районда сокъур къатынланы ва къызланы арасында шагъмат оюндан гезикли ярышлар ойттерилди. Ярышларда 13 адам ортакъчылыкъ этди.

Сокъурлар да шагъмат ойнайму деп тамаша болагъанлар да бардыр. Бек тизив ойнай, олар учун хас шагъмат такъталаны гъазирлейлер. Сөз ёругъунда айтгъанда, сокъурлары арасында шагъмат оюндан ойттерилген бары да Олимпиадаланы Россияны жыйым командасы утъян.

Район ярышларда алдынлы ерлеге Айзанат Абдуллаева, Патимат Гъажиева ва Ирайгъанат Гытинова ес болгъанлар. Олагъа медаллар, кубоклар ва савгъатлар берилген.

Шу меселдеги ярышлар сакъат адамлагъа оъзлени гъюнерлерин гёрсетмеге, бир-бири булангъы байлавлукъларын беклешдирмек имканлыкъ бере, ругъун гёттере.

Къаягент район

Дагъыстанда тутушуп ябушувдан 18 йыл чыгъындагы яшёрюмлени арасында газиети чемпионат тамамланған. Чемпионатны натижаларына гёре, экинчи гюрметли ерни къаягентли Али Магъамматов къазанған.

Яш спорчуну районну башчысы Магъаммат Элдарханов къабул этген ва устьюнлюгю булан къутлагъан, гележекде спортну оър даражаларына гётерилме наисип ёрагъан. Озокъда, кочапны тренери Арслан Арслановну атына да макътавлар тийиши.

Белгили күйде, райондан спортну тутушуп ябушув журасы булан байлавлу аты дангъа айтгъан чемпионлар чыгъа. Али Магъамматов да олары ёлун узатар деп умут этебиз.

Алав АЛИЕВ.

Николай СУББОТИН:

«ГЪАВА ТРАНСПОРТДАН ПАЙДАНАГЪАНЛАР КЁП БОЛА»

Къумукъланы арасында «Алгъасагъан сюрюнер, аста къойгъан сююнер» деген айтыв генг күйде яйылгъан. Араплар да: «Къайыр ат тез токътай, тюе астаракъ гече-юн юрой», – деп айта.

Гъар девюрню оъзюне хас аламатларына гёре айтывларды да туулуна, къанатлы сёзлери де.

Гъалиги заманда ер юрюшге чул бермей, гъава транспортну къуллукъланындан пайдаланағъанланы санаву Дагъыстанда да артып тербей.

Озокъда, гъалиги девюрде къуллукъланы къысгъа болжаллары, сан яныва аманлыгъы къоллавчуланы янындан айрыча талап этилине. Советлер Союзуну эки керен Игити Аметхан Солтаннан атын-дагы «Уйташ» аэропортун директору Николай Субботин шо гъакъда нечик ойлаша?

Бугунлерде республикабыза иш гёрген гъава транспортну ёлбашчысы регион маълумат къуралланы къуллукъуларыны талабына гёре оъзтёрече баянлыкъ берген.

Тюпде шо баянлыкъ «Ёлдашны» охувчуларыны тергевионе бериле.

– Дагъыстанны четим тав шартларында гъава транспортну имканлыкъларын асувлу күйде пайдаландырыв айрыча тергевион тарта, – деп жавапланы ол оъзюно

сынавдан алынгъан далиллеке кюрчюленген баянлыгъында. – Ольтен йыл Магъачъала аэропортну къуллукъуларындан 2 миллион 900 мингे ювукъ пассажир пайдалангъан. Шо кёпмю яда азмы? Алдагъы йыл булан тенглештиргенде гъава транспортну къуллукъуларындан пайдаланағъан къоллавчуланы

санаву 30 процентте артгъан. Озокъда, бу ерде гъава транспортну къуллукъуларын сайлайгъанланы санавуну къолайлашагъаны неден гъасил бола деген сорав туулуна.

Биринчилей уъзюю бо-луп, транспортну къуллукъуларын харлы тайпалар заманын аяп гъавадан учмагъа иштагълы бола.

Экинчилей, ёлларда къурудан юрийген транспорт аманлыкъын къорувъа байлавлу чарапалыны оътгерив агъамиятлы масъала экени гъакъда унутма ярамай.

Уъчюнчюсюде, ёлавчулар учувуну заманында оъзлер учун онгайлы къуллукъуларын ахтара ватанглай.

Дагъыстанда яшайгъанланы умуми санаву 3 миллиондан айлангъан, Россияда лап да кёп яшлар тувағъан регион.

Йылдан-йылгъа гъава транспортну къуллукъуларындан пайдаланағъанлар кёп бола. Шо да мадары къолай тайпаланы санаву къолайлаша барагъанын ачыкъдан ташдыра. 2025-нчи йылда Магъачъала аэропортну колективи ич ва халкъара оълчевиондеги 3 миллиондан да кёп пассажирлени къуллукъуларын яшавгъа чыгъарма умут эте.

де оътегенлени заманы тас болмасын учун 4 янгыртылып къурулгъан транспорт юрийген сизакъларда янги тергев къураллар ясандырылгъан. Шо да дазу бойлардагы гюмрюк постларда гезикде токъттайгъанланы кемитмеге имканлыкълар яратса.

Дагъыстан гюмрюк къуллугъуну тергев ишлерини камиллешдирив натижасында федерал бюджетте 1,8 миллиард манатны къадарында акъча маялар тюшген. Ари дебери де 800 мингे ювукъ адам, 5 минг темир ёл вагонлар, 2822 учагъан гъава ва шолай да 537 сувдан юзеген гемелер, 316 минг автомобиль транспорт оътгени гисапгъа алынгъан.

Бу йыл да Дагъыстан гюмрюк управленини колективи алгъа салынгъан аслу борчларын кютюв булан машгъул болду, – деп узатды ол оъзюно сёзюн. – Гюмрюк постлардагы къуллукъуларын камиллешдирив давам этилине. Регионну къыбыла боюндагы дазусунда болуп туралган алмашынывланы – къуллукъуларын чалтлашдырывну болжаллары къолдан чыгъарылмай, заманы гъар сагъаты эки де якъ учун асувлу күйде пайдаландырыла. Юрюшю барышын четимлешдирмей ари дебери

Къ. Къараев.

Бугунлерде Магъачъалада оътгерилген Дагъыстан гюмрюк къуллугъуну генглешген жыйыны 2024-нчи йылны гъасиллерине ва 2025-нчи йылгъа белгилеген борчларына байлавлу болуп гъазирленген кюонде юрюлдю.

Жыйынны ачгъан ва юрютген эсгерилген къуруму ёлбашчысы Сергей Троцко бир башлап ону ортакъчыларыны атындан чакъырылып гелген Темир-къазыкъ Кавказ гюмрюк

Азиз МИЧИГИШЕВ,
БАШ РЕДАКТОР

ПАЙДАЛЫ БОЛСУН АЛЫШЫНЫВЛАР

Ассаламу алейкум, уююзгэе яхшылыкъ, гъюрметли охувчулар. Яшав бир ерде турмай, айлана якъ даим алышина, адамлар да бир күйде къалмай. Къуллукъуну башын тутгъанлар да олтургъан еринден къачан буса да тая, янгылары геле. Муна, бизин тармакъда да алышинывлар болду, ДР-ны печатны ва маълумат агентликни башчысы этип янги касбучу белгиленди.

Артдагы гюнлерде печатны ва маълумат агентликни янги ёлбашчысын журналистлеге малим этди. Март айны башында Дагъыстанны Башчысы Сергей Меликов къол салгъан указында агентликке Арсен Юсупов ёлбашчылыкъ этежек деп билдириле. Арсен Къазимагъамматовичи яхши таныйбыз, ишин билебиз, неге десе ол гъали болгъанча Этномедиахолдинг «Дагестан» къурумну ёлбашчысы болуп ишлеп тургъан. Бизин «Ёлдаш» газетибиз де шо холдингге гире. Ол языв-бузув ишни ювукъдан билеген адам, нечесе йыллар дарги тилде чыгъағъан «Замана» деген газетни баш редактору болуп да ишлекен.

Дагъыстан Башчысыны ва Гъукуматыны администрациясыны ёлбашчысыны заместители, маълумат управленини ва ДР-ны Башчысыны прес-къуллугъуну ёлбашчысы Рашид Акавов журналистлеге Арсен Юсуповну малим эти туруп, ону алдына салынгъан борчларын гъакъында айтды, талаплар гючлю экенин эсгерди. Гертиден де, печатны ва маълумат тармакъында башын тутмакъ – бек жаваплы ва къыйын иш. Журналистлени гъар янгылышы саялы, инг башлап ёлбашчыгъа оърден «тие». Бу къуллукъуну башын тутгъан адамга къайгырышма да ярайдыр, неге десе текаран хата гетсе, ондан сорала.

Печатны ва маълумат агентликни уъч йылны узагъында башчысы болуп тургъан Абдуразакъ Жамалутдиновга гъаракаты учун баракалла айтма сюемен. Мен гъис этген күйде, Абдуразакъ Абдулвагъабович – намуслу ва саламат, сёзюнде табылагъан, адамлар булан гелишип иш къурма болагъан, эргиши хасиятлы асил адам ва аслусу, ишин оър даражада кютмеге айланагъан касбучу. Огъар гележекде янги къуллугъунда устьюнлюклер ва энниден сонг да халкъ учун белсенип чалышмакъын ёрайман.

Сергей Алимович печат ва маълумат агентликке янги ёлбашчы сайлагъаны да негъакъ тююлдюр. Арсен Юсуповну алдына уллу борчлар салынгъан, шоланы кютюп болмакъын оғъар да ёрайман. Жамиятны заманында гъакъ маълумат булан таъмин этмек учун хыйлы иш этмеге тарыкъ. Сонг да, бу тармакъда чалышагъан мухбирлени гъайын этмесе ярамай. Шону ичине алапаланы артдырмакъ, эсги болгъан бинабызын гъыртмакъ, янги касбучулар гъазирлемек гиредир. ДГУ-да мухбирлөр гъазирлейген филология факультетде «бюджетный» ерлер къалмагъаны бек яман...

Чечилмеге герек кёп масъала бар, шоланы гъайын этме башламаса, гюн сайын гъал оърчюкме бола. Олай да къыйынлы заманларда яшайбыз, айлана якъдан бизге «маълумат давлар» юрюле, шогъар къатты къаршылыкъ билдирилек – бизин касбу борчубуз.

УЫСТЮНЛЮКНЮ ПОЕЗДИ - ДАГЪЫСТАНДА

Март айны 9-нда Магъачқаланы төмөр ёл станциясында «Уыстюнлюкнү поездин» къаршыладылар. Шо ағвалиаттга байлавлу чараптарда Дагъыстанны Гүкуматыны Председателини заместителлери М. Телякъавов ва Р. Жафаров, ДР-ни билим беривгө ва илмугъя къарайгъан министри Я. Бучаев, яшёрюмлени ишлерине къарайгъан министр К. Сайитов, Магъачқала шагъарны башчысы Ю. Умавов, давну ветеранларыны советини председатели М. Алижанов ва кёп оъзгелер ортакъылыкъ этди. Поездни къаршылайгъанланы арасында студентлер, школаланы охувчулары, Алдынлыланы гъаракатыны, Юнармияны ва ТОКС-ну активистлери де бар эди.

Жыйылгъанланы алдына чыгып сёйлей туруп, М. Телякъавов эсгергени йимик, бу поезд бизин республикагъа гелегени учюнчю гезик.

- Уллу Уыстюнлюкнү 80 йыллыгъыны алдында булагай ағамиятты чара-лагъа яшёрюмлени болгъан чакырында къуршамгъа герекбиз, - деди ол. - Сонг да, бир-бир тыш пачалкылар экинчи дюнья давну тарихин нечакыры да къаст этип алыштырма сюе. Ону учун да, гъакъгертиликтини сакъламакъ, совет солдатны игитликлерин ва фашизмни намартлыкъларын гёрсете мек муратда булагай проектлени ағамиятты уллу. Гъалиден 80 йыллар алда

йимик, бугунлерде де бизин къоччакъ асгерчилибиз Украина якъада юрюлеген хас асгер гъаракатында миллетчиликни тамурун къыркъма деп бары гючюн салып туралар. Шонда да уыстюнлюк бизинки болажыгына шеклик ёкъ.

Уыстюнлюкнү поезддиндеги 9 да вагон Уллу Ватан давну ағвалиаттарына багъышлангъан. Темир ёлда иш гёрген булагай уллу музей дагыры бир ерде де ёкъ. Поездге минген гъар адамгъа къулакъларына салма наушниклер бериле ва шондан таба давну гъакъында хабар юрюле.

Гъар вагоннуну - оъзтөрече къысматы. Оланы бириңчиси давну ал-

дындағы яшавгъа бағышлангъан. Тек кёп де къалмай намарт дав башлана, адамланы паражат яшаву къыркъыла. Экинчи вагон Брест къаланы къысматы булан байлавлу. Онда бизин асгерчилер нечик къыйынлыкъда дав этгени суратлана. Уычюнчю вагон - фронтгъа барагъан поезд. Жағыл эренлер къолларына савутлар да тутуп ватанын якълама деп давгъа гете. Дёртүнчю вагонда Москва шагъарны боюнда юрюлеген къызыгъын давлар гёрсетиле. Вагонлары бешинчиси - фашистлер бизин халкъны шо заман ажжалны лагерлерине салып нечик къыйынагъанын суратлай. Озокъда, давну вакътисинде де тазалыкъыны унутма кюй ёкъ. Поезд-музейни алтынчы вагону совет армияда санитар-эпидемиология нормалагъа нечик ағамият берилгени гъакъда хабарлай. 7-нчи вагонгъа гиргендеге буса давну вакътисинде бизин асгерчилен штабына гиргендей боласан. Мунда къаравчулагъа белгили асгерёлбашчы, маршал К. Рокосовский булан да «ёлукъма» имканлыкъ бар. 8-нчи вагонда фашистлени ва оланы уюрлерини намартлыкълары суратлана. Ахырынчы вагон Уллу Уыстюнлюкнүге ва совет солдатын къоччакълыкъларына багъышлангъан.

Г. ГАЙБУЛЛАЕВ.

* * *

Гертиликтини янгырта. Поездни ичинде 150 уллу ойлчевдеги суратлар, 400 кв. метр декорациялар, 4 минг реквизит, 50 видеопроекторлар бар. «Уыстюнлюкнү поезд»

нече керенлер баргъан, Къара денгизни ва Тихий океанны, Транссибир ва Байкал-Амур уллу ёлну боюнда айлангъан. 2023-нчю йылда музейге дав трибуналланы ян-

Россияда ва Белоруссияда 2020-нчы йылны октябр айындан берли сапар этип айланы. Беш йылны ичинде проезд 200 минг чакъырым ёл этген, 225 шагъарларда болгъан. Поезд Кырымдан Владивостокгъа бир

гы вагону къошуулгъан. Нюрнберг, Токио ва Хабаровск процесслени яхшылыгъындан нацистлени ва милитарист японланы намарт ишлери сав дюньягъа белгили болгъан.

Ж. ЗАКАВОВ.

БАСТАНДА

Эмин МЕРДАНОВ:

«ТУРИЗМНИ ОЬСЮЮ АМАНЛЫКЪДАН ГЪАСИЛ»

Гъали-гъалилерде Дагъыстанны Гүкуматыны янында оътгерилген жыйында Дагъыстангъа къонакълай ял алмагъа ва савлугъун беклешдирмеге гелеген туристлени аманлыгъына байлавлу ағамиятты масъала арагъа салынып ойлашылды.

Шоғъар байлавлу болуп генгешни ортакъыларына ДР-ни туризмни ва халкъ саниятларыны масъалаларына къарайгъан министри Эмин Мерданов баянлыкъ берди.

- Дагъыстангъа къонакълай гелеген туристлени умуми санаву алдагъы йыл булан тенглешдиргендеге 200 минглеке ювуқ кёп болду, - деди озюю сёйлевюнде эсгерилген тармакъын башчысы. - Туристлер оъзлер учун онгайлышартлар, къуллукълар болдурулгъан бойланы, регионланы, уълкелени танглай. Шону учун гележекде бизге де айланы якъдагъы талаплагъа арт бермей иш гёргемеге гerek болажакъ. Дагъыстан, мердешленгени йимик, къачан да къонакъларын кулачын герип, къашын берип къаршылагъаны гъакъда унутма тюшмей. Гъалиги деворде де ту-

ризм тармакъын оъсюю къонакъларын гюрометлеп аманлыгъын къоруп сакълав булан тыгъыс күйде байлавлу.

Генгешде ортакъылайкъ этген Дагъыстанда иш гёрген Росгвардияны, МЧС-ни, УФСБ-ни эксперлери-ойчулары туристлени аманлыгъына байлавлу оъз пикруларын аян этди. Ёл ва транспорт къуллукъларын, къонакъью бизнесни сан янын болдурма тюшегени гъакъда да пайдалы таклифлери берди.

К. КАЗАКЪМУРЗАЕВ.

МИЛЛИ ХАЛКЪЛАНЫ ТИЛЛЕРИНИ БУГЮНГЮ ГЪАЛЫ

Март айны 11-нде Дагъыстан федерал ахтарын центрни Тарих, археология ва этнография институтуну социология бёлүгюнү алдынлы илму къуллукъчусу, философия илмулары кандидаты Загыт Абдулагъатов «Родные языки в Дагестане: современные угрозы» деген илму семинар оътгерди. Шонда Дагъыстан федерал илму центрни къуллукъчулары, жамият къурумлары вакиллери, оъз охув ожакъларда дагъыстан тиллени ва адабиятланы дарс беривчюлери ортакъылыкъ этди.

Загыт Абдулагъатов Дагъыстан халкълары милли тиллерини гъалын, миллитлени вакиллери ана тиллерине янашывун тындырыкълы күйде ахтарывлар этген. Ол шо ахтарывлары гъасиллерини гъакъында толу күйде маълуматлар берди. Илму семинарны мурады дагъыстан халкълары ана тиллерини ватандашланы ич ва тыш миграцияны таъсирини натижасында булгунгю гъалын жамиятты арасында арагъа салып ойлашмакъ учун имканлыкъ яратмакъ эди.

Семинарда сёйлеген психология илмулары доктору Анжелика Цахаева, ДР-ни Халкъ Жыйынын депутаты, ДГУ-ну профессору Узлипат Гъасанова ва башгъалары дагъыстан тиллени оъсюв ёлларын гъакъында оъзлени пикруларын айтды. Илму семинардан толу макъала газетни гелеген номеринде берилежек.

П. БЕКЕЕВА.

КЪОЧЧАКЪ УЛАНЛАРЫБЫЗНЫ БИРИСИ

украина булангызы дазуда хас асгер гъаракат башлангъанлы, юртларыны орамларында къайгъысыз чабып ойнағынан, тюнегүнгү яшларыбыз, бугунлерде бойлу-сойлу къоччакъ уланлар болуп, къолуна савут алыш, Ватанны якълавгы къуршалгъан. Шолай уланланы бириси – адильянгыортлу Азnavur Гъажиев.

Азnavur ата-анасыны татывлу ожагъында эрке оьсюп, школада да охуп, юртда оьзюно тенглилери йимик, яшавун сюонч булан ойтгерде яш.

Ол 9-нчу класны тамамлап, ата-анасына кёмек этмек муратда, оьзге яшлар булан бирге юртда гъар бир тюрлю ишлере къуршала.

2019-нчу йыл Азnavur Россия Федерацияны Савутту Гючлери-ни сыйдralарында асгер борчун кютмеге чакъырыла. Ол Архангельск областда гъава-космос асгер бёлюкте тюш. Шо вакти А. Гъажиевни - чагъына етишген уланны сыйнайгъан йыл болуп токтатай. Дав низамы, касбу гъазирлиги ва гележекге къараву – Азnavurну энниден сонггу яшавуна мукъяят кюрчю сала.

2020-нчы йыл асгер борчун кютюп, ол ата юртуна къайта ва юрт яшавгыа чомула. Амма, арадан заман гетип, ол халкъына, Ватанына къуллукъ этме сюеген гъислери юрекде сён-мегенни англай. 2021-нчи йылны июн айында А. Гъажиев гёнгюллю кюдеме Россия Федерацияны

милли гвардия бёлюклери булан дыгъар байтай. Ону асгер къуллугъу Мичыгъыш Республиканы Червлённая деген станицасында давам этиле. Асгер бёлюкте ол янгы касбу мердешлеге уйрене, къатты хасиятлы болуп, тутгъан ёлундан тайышмай юрой.

Хас асгер гъаракат башлангъанлы, Азnavur миллетчилеге къарши, Украинаны савутсузландырмакъ учун этилекен бек къыйын ва жаваплы чарапы ортакъыгъан болуп токтатай. Ватангъа берген антына амин болгъан яш улан, асгер бёлюкте берилген дав тапшурувланы къоччакъ кюдеме кюте геле. Шоғъар гёре болма ярай, Азnavur Запорож обласында. Онда да ону бажарывлугъундан ва дав ишлени юрютов усталыгъыны даражасындан кёп агъамияты булангызы дав тапшурувлар оър даражада кютюле.

Хас асгер гъаракатда ортакъылыкъ эте туруп, Азnavurну къастлыгъы ва сиптекилиги булан, асгер бёлюкюн алдына салынгъан тапшурувлар чалтырькъда ва боецлеге зарал гел-

Азnavur Гъажиев.

тирмейген гъалда ёруклашдырылгъан гезиклер де кёп болгъан.

Ол асгер къуллугъун кютювде айрыча иш гёрсете. Демек, Васильевка деген шагъарда миллетчилени янындан таба гючюло топ атышывлар башла-

на. Азnavur бары усталыгъын къоллап, дав матагъланы да сакъалап, заманында адамланы къоркъунчусуз ерге гёчюре. Ону шо яхши ишлери – бажарывлугъун, къаттылыгъын ва къоччакълыгъын исбат эте.

Озбашына алыш сиптекилиги булан оътгерген дав тапшурувланы устьюнлю кютгени саялы, Россия Федерацияны Милли гвардия асгер бёлюгюн директору, армияны генералы В. В. Золотовну къара-рына гёре, Азnavur Гъажиев «Устьюнлюклери учун» деген 2-нчи даражалы белги, шондан къайры да «Хас асгер гъаракатны ортакъысы» деген медаль булан да савгъатлангъан. Ону савгъатлары Ватанына берилгенлигин, халкъы учун оъзюн аямай, пачалыкъ ишлени кютювде ал сыйдralарда токътгъанын исбат эте.

Азnavur Гъажиев – Ватанына къатты ругъуль, бажарывлу, дав усталыгъы булан уългюгө къалардай якълавчусу. Ол, элин якълавну алгъа салып, къыйынлы заман гелгенде ягъада къарап турмай, паракатлыкъын болдурувда азиз топурагъын азат этмек муратда, антына амин болгъан къоччакъланы бириси.

Герейхан ГъАЖИЕВ,
оъз мухбирибиз.

ЭР НАМУС – ИГИТНИ КЪЫЛЫГЪЫ

Украинада юрююл туралган хас асгер гъаракат хыйлы къоччакъны атын аян этди. Ватанны якълама тарыкъ болгъанды къоркъымас эренлер ал сыйдralагъа чыкъды. Паракат яшавун, агълютерин къоюп гёнгюллю кюдеме тайшмай – тайшмай жынын къурбан этгенлер – гъалиги девюрню герти ишлери. Шолай эргиши хасиятлы, таза адам къылыкълы бир уланын гъакъында бугун айтма сюемен

Минасы яхсайлы Багъавдин Тавлуев 1974-нчу йыл Хасавюртда Шарабдинни ва Илмуханни агълюсунде тувгъан. Гиччицен ата-анасындан аривтарбия алгъан Багъавдин элде болгъур, намусгъа байлангъан улан болуп оъсе. Кимге не къуллукъ этейим деп туралган инсан-

ланы халкъ да унутмай. Багъавдин лап шолай инсан гъисапда ону таныгъанланы эсинде къалгъан. Шарабдинни ва Илмуханны авлети къайда болса да, не ишде ишлесе де айланы якъыга пайда гелтирмеге бажарыган жагъ адам гъисапда танылгъан. Ону билгелер, къардашлары ва къурдашлары Багъавдинге аркъаятама ярайгъанын бек яхши англай. Гетген заманда язагъанын маънасы – ол гъали арабызды ёкъ, къоччакъ улан ватан учун жанын берген.

Яшав къысматы Багъавдинни Ханты-Мансийск якълагъа элте, онда хыйлы йыллар яшап, загъмат тёге. Уълкебиз авур гъалгъа тарыгъанда, Украинада хас асгер гъаракат башлангъанда ва халкъара фашист уюрлер бизге басгъын этме къарагъанда, къыйынлы мюгълетде ол гёнгюллю кюдеме ватанын якълама гете. Бир айны ичинде командирлик курсланы битдиргенде Багъавдин гаубица расчёту командири этилип белгилене ва урушлагъа гиришгендөкъ душманны техникасын ва хыйлы солдатын

дагъытма бажара. Ол ёлбашчылыкъ этеген асгер бёлюкюн солдатлары оғъар агъасына йимик янаша, айтгъан-айтгъанын эте, буйрукъларын чалт ва мукъяятлы кюте. Булай командирни оър къуллукъдагъылар да гъис эте ва оър багъа бере. Гертиден де, Багъавдин адам арада оъзден къылыгъы булан оъзюн танытмагъа бажара, инсаплыгъын гёрсете.

Темиркъазыкъ бойларда ол дагъыстанлыланы, къумукъланы бирлешивюно ишлериң юрютүп, къавумдашларына кёп кёмек этген. Яхшылыкъ-ямалыкъ болсун, Багъавдин шону булан байлавлу ишлени башында туруп, гъажатлылагъа тарыкъ-герегин болдумагъа бажарыган. Тувгъан еринден ариде яшайгъанда, ишлейгендеге арагъа хыйлы хыйлы масъалалар чыкъмагъа бола. Мисал учун, оълген адамны сюегин ватанына элтме тарыкъ заманда Багъавдин Тавлуев ва олянында жыйгъан уланлар шогъар кёмек эте, транспорт онгара, бары да гerekли адатланы кюте. Айтгъаным, намусланы кютмеге уйренген, адамлагъа къуллукъ этеген юрек бир заманда да жамият борчларындан башкъачырмай. Ватанына къыйынлы гюнлөр гелгенде буса, шо хасият бирден-бир ачыкъ болуп билине.

Украинада хас асгер гъаракат башлангъанда Багъавдин уюнде турмагъа болмай, оъзю сюоп асгерге къошула ва иштегенде дав эте, душмангъа бюдюремей къарши тураларында сонг Б. Тавлуеве ва ону табилигингидеги бары да солдатлагъа «Игитлиги учун» деген медаллар бериле. Душман булангызы бир оъжетли урушда Багъавдингэ авур яралартие, тек шогъар да къарамайлы, украинли миллетчилени алгъа гетмек къоймай ону боецлери фашистлени токтатма бажара. Амма расчёту командири Багъавдин Тавлуев шо яраларындан сав болмай, ватаны учун жанын къурбан эте. Оълген сонг Багъавдингэ «Къоччакълыгъы учун» деген оър даражалы орден бериле.

Игитлеге тувмакъ бар, оълмек ёкъдур деп айтлыгъандай паракат яшавубуз учун жанын берген къоччакъларыбызын биз унутмагъан чакъы олар оълмес. Багъавдин йимик игитленни атлары халкъ арада дайм сакъланажакъ, олары уългюсю булан оъсюп гелеген наслууну тарбиялама да тарыкъ. Загъмат тёгүп де, тарыкъ болгъанда савут булан да ватанына къуллукъ этген уланлар гертиден де намусгъа байлангъан гъакъы этенлер, элни оъктемлиги.

Азиз МИЧИГИШЕВ.

Набиулла
МАГЬАММАТОВ,
политика бёлжюкню
редактору

ЁЛБАШЧЫ АЛЫШЫНСА ПАЧАЛЫКЪ ДА ТЮРЛЕНЕ

Совет Союзу тозулғанда Американы Бирлешген Штатлары, Великобритания булан Европа уълкелер де, Россия деген уллу пачалыкъ тозулажакъ деп ойлай эдилер. Шолай болсун учун къолундан гелеген не яманлықъны да эте эди. Украинаада хас асгер гъаракат башланғандан сонг олар бирден-бир жанланып ийберди.

ША-ны о заманғы президенти Байден Россияны янындан хас асгер гъаракат башланғанына бек рази болғандыр деп эсибизге геле. Неге тюгол, ол гъазир эс табып, бир гююн де тас этмейли, Евросоюзунан къабул этилген уълкелени де къуршай туруп, Украинаға көмек этме гиришди. «Украина бир адамы къалғынча ябушажакъ» – деген сёзлени де арагъа чыгъарып, дав савут булан таъмин этме башлады.

Озокъда, Россияны айтмагъанда, Украина деген уллу пачалыкъ, «Европаны баш гъакимлери – бизбиз» – деп турагъан Францияға, Германияға, Англияға да пуршавлукъ эте. О гиччи ва осал болған чакъы олагъа яхши. Югославия, Чехословакия булан да шолай этдилер.

Американы Бирлешген Штатлары бу йылны февраль айындан тутуп, янгы сайланған президент Трампны ёлбашчылығы булан юрой. Акъ уйге аякъ басгынча да ол Байден юротеген политикаға рази тюгол экенин англа-та эди. Гелген сонг да шону аян этиг ишлеме башлады. Бу пачалықъны бети башгъача болғаны гёрюне.

Олай демек Американы Бирлешген Штатлары энни Россия булан къурдашлар болуп яшажакъ демек тюгол. Бети алышынса пачалыкъ аралықълар да тюрлене, тек къылыкъ хасиятлары алышынма болмай. Шолай болсун учун йыллар бою дос аралықълар юротме герек.

Гъар пачалыкъ юротеген тыш политика, биринчилей о уълкени башын тутгъан адамны ёлұна гёretизиле. Бизин Россияның алгайған уълкелер кёп. Олар аслу ғылда «Коммунист партия» деген не экенни билегенлери.

Англамайғанлары да бар. Англама сюймейгенлери деп айтсакъ да ярай. Англасса да бетин башгъача этиг гёrsете. Сайки, сизде демократия юролмей деп айтма сюе. Сайки бизин халкъга яхшылықъ ёрайған болуп, гёрюнүп, яшыртгын зарал этме алғасай. Шо аврувну олагъа «гюнчюлюк» гелтирген. «Шонча да кёп майдан ва маъдан Россияға къайдан гелген... Юлкүп бир гесегин алма яхши эди», – деген ойлар оланы парахат яшама къоймай. Айрокъда Англия, Франция, Германия шо янындан бирче тувгъан уыч эгизге ошай.

Россия бек уллу ва оьтесиз бай ниъматлы ульке. Бизге, оъзге бир пачалыкъга да харлы болмайлы яшама имканлықълар бар. Европа учун Россия – тюбю ёкъ хазна, ювукъдагы хоншу. Къой гюнчюлюкю, бол герти къурдаш, она сизге гележекде тюзевлю алға юрюме уллу шагъра ёл... Рагымусу кёп бизин халкъга душман болма, къурдаш бол. Ону пайдасы бар.

Дюньяда: исивю, сувугъу, ели, янгуру булан табиат тюренегендей, уълкелер де алышына. Биз оғыр «Заманлар алышына», – деп де къоябыз. Она шо ери уълкелени ёлбашчыларындан гъасил бола. Къайсы пачалықъны да яхши этеген де, яман этеген де, оны ёлбашчысы. Балики, Трампны экинчилей геливю, яхшылықълар гелтирмей буса да, яманлықълар да гелтирмес деп эсибизге геле.

УЛЛАТАЛАНЫ ВАРИСЛИГИНЕ АМИН ТУРА

«Адам оъзюю иши булан белгили бола» деген халкъ айтыв бугюнлерде хас асгер гъаракатда ортакъылықъ этеген бизин уланланы игитлигин ва къоччакъылығын сураттай деме ярай. Ватанға къоркъунчлу гюн тувгъанда, ону аманлығын болдурувда берген антына амин болуп, асгер къуллугъун оър даражада күтеген уланларыбыз, ата юртундан тышда да белгили.

Оланы арасында адильянгыортлу яш офицер Юнус Хасаев де бар. Бу гиччи юртдан, гесеклейин оътгерилген чакъырывгъа гёре, олай да Оборона министрлиги булан дыгъар байлап, элин якълама кёп санавда уланлар гетген, оланы арасында 9-ву парахатлыкъ учун жанларын къурбан этген.

Хас асгер гъаракат башланған гюндерден тутуп. Ю. Хасаев игитлик гёрсете туруп, Донбас ва Запорож областланы халкъын украинли миллетчилерден сакълай. Ону бу яхши ишлери къоччакъылығын ва Ватан учун оъзюю аямайғанлығын исбат этип, янгыз ондагы тюгол, бары халкъга да руг бере.

Юнус Хасаев 1998-нчи йыл Бабаорт районнун Адил-Янгыртунда тувгъан. Яш вакътисинден тутуп ол охувгъа йимик, спортнұғар тюрлю жураларына да аслу тергев бере. Спорт үстүнлюклери Юнусу яшавуну бир гиччи ич дюньясы болуп токтатай. Ол Дағыстан ва Россия Федерацияда оътгерилген спорт ярышларда үстүнлюклеге ес болған, демек, оланы арасында ушу-саньда, юмурукъ булан ябушувда ва ММА журагъарда да оър савгъатлы ерлеке ес болған. Спортъ бақыған якъдагы оны гъасиретлиги къарқара почюн, шондан къайры да хасияттын санларында – низамны, тавакалылықъны ва къыйынлықъланы эбинден гелмекни яраты геле.

2016-нчи йыл ата юртундагы школаны тамамлагын сонг, ағылу адатлагы амин болуп, ол уллу ағыасы Исмайылны ёлун танглап, олохугъан Новосибирск шағардагы Россияны МВД-сииңи ишлөр бёллююн асгерге гъазирлев институтуна охума тюшье ва яхши охуп, оъзюю улгюлю курсант гъисапда гёрсете. Ону гъаракат этивю ва билими оъз емишлерин бере, демек, 2021-нчи йыл ол институту тамамлап, офицер чинге ес бола.

Шондан сонг Ю. Хасаев бир асгер бёллюкке йиберилип, энниден сонгъу къуллугъун күтеп баштай. Асгер бёллюкдеги оны бирге къуллукъ этеген ёлдашларыны алдындағы жаваплылығы ва халкъы учунгъу гъаракаты касбу бажарывлулуғын

Юнус Хасаев.

талап этегенге гёре ол, гележекдеги чакъырывлагъа да гъазир турға.

Яш офицер Юнус янгы ердеги асгер къуллугъунда тез чынығы. Ону бажарывлулуғу ва билими эс этилмей къалмай, четим тапшурвалы күтөвдеги гъаракаты саялы командованиени янындан инамлықъ къазана. Ю. Хасаев оъзюю дав асгер бёллюю булан улкебизни янгы къошулығын регионларында къоркъунчусулукъ болдуруп, пышдырыкъ иш юротегенлелеге къаршылықъ этген.

Ротаны командирини орунбасары Юнус аманлықъ сакълавда аслам къошум эте, демек, оны мукъаятлы натижасындан, къыйынлы дав масъалалар чечилген. Ол топлагъан бай сынау булан оъзге асгер бёллюккедеги яш воинлер булан да ортакълашгъан.

Ю. Хасаевни асгер бёллюк булан байлавлугъу терен тамурлардан геле. Ону уллатасы Магъаммат Черимурзаев, Уллу Ватан давнуда вакътисинде, Прибалтиканы ва Гюнтувш Европаны фашизмден къоругъан. Ол 3-нчи украинли фронтда къуллукъ этип, оъзюю къоччакъ ва къатты хасиятты солдат гъисапда гёрсете. Уллатасы давларда авур яралар алса да, къолай болуп дагы да Ватанни азат этивде дав майданда жанын аямай ябушуп, Уллу Үстүнлюкю алып къайтгъан.

Арадан 80 йыл оътген сонг, тарихи ағывалаттар тақраплана... Тек, бу гезик, Магъаммат Черимурзаевни къызыны уланы Юнус, Украина бойдагы милетчилеге къаршы ябушуп, элини парахатлығын сакълай. Ол герти патриот, уллатасы-

ны ёлун тутуп, башлагъан ишни давам эте.

«Мени уллатам эрте йылларда фашистлени ёкъ этмек учун ябушгъан, биз буса бугюнлерде оны ёлун тутгъанбыз. О вакътиде олар утгъан сонг, гъали бизде утажакъбыз. Дағы ёғъесе уллатам гечмес», – дей тавакаллы күйде Юнус.

Оъзюю иши янгыз асгер къуллукъ булан тамамлалық къалмайғаннан, терен тарихни ва Ватанни, парахатлыкъ учун ябушгъан аталаңы эсделигин сакълав экенни де ол яхши англай.

Бугюнлерде Ю. Хасаев Красноярский крайны Железногорск шағарындағы асгер комендатураны коменданттыны орунбасарыны къуллугъун күтө. Бу янгыз къурумлұ ишлени тюгол, шондан къайры да халкъны къоркъунчусулукъун сакълап, къыйынлықълар тувулунгъанда улкени аманлығын болдуруп мекенлешдирмеге тюшеген къуллукъланы бириси. Комендатурадағы борчларына къарамай, тарыкъ болса хас асгер гъаракатты чакъырылса, Юнус бугюнлерде онда гетмеге де гъазир турға. Къаравуланагъан миғылтаз аз заманы ичинде гелмек де бар, шо ойлар оны дагы да ғючло эте ва ери гелгендеге гёрсетилежек дав тапшурвалы оър даражада күтмеге руг бере. Ю. Хасаев учун патриотизм айтылған сёз тюгол, оны иш гёров къайдасы ва уллатасыны эсделиги...

Аталаңдан къалғын ёлну юротек учун тавакаллыкъ этеген Юнус – айланадағыланы руг булагъы болуп токтатай. Ону юзүндеги инамлықъ, уллатасы йимик, Үстүнлюкю ювукълашдырывда, гъалиги наслу да гъюнерли экенге инана.

Гъар янгы асгер тапшурвалы күтөв, гъар чакъырыв булан Юнус, уллу варисликни бир гесеги болуп токтатай, демек, оны гъар абаты оътген заманда парахатлыкъ, гележек наслуна наисипли гүнлери, Ватан учун жанларын къурбан этгенлени де эсге сала. Бу ерде ол, оъзюю оърлюклерин, гёрсетген натижалы ишлерин, савгъатларын алда къаравулланагъан янгы, къыйынлы, четим сыйнавлагъа гъазирли гёров деп санай.

Юнус Хасаевни инамлығы, асгер ёлдашлары буланғы бирлиги ва уллаталаны варислигине амнилиги, улкени аманлығын болдурувда ал сыраларда туруп, Ватанни герти, къоччакъ якълавчусу гъисапда гёрсете.

Герейхан Гъажиев, оъз мухбирибиз.

16-НЧЫ МАРТ – САТЫВ-АЛЫВ, ЖКХ КҮУЛЛУКЪУЛАНЫ ГЮНЮ

Бахтияр УЛЛАЕВ:

«КЪОЛЛАВЧУЛАР ГЬАР ГЮНЛЮК ОНГАЙЛЫКЪУЛАНЫ КЪАРАВУЛЛАЙ»

Башы 1-нчи бетде.

Арадан ойтген бир Ыылны ичинде не йимик натижалар къолда этилгени ва бу Ыылгъа белгиленген борчланы гъакъында ДР-ни къурулуш, архитектура ва коммунал хөзүйтесүсүнү миңистри Бахтияр Магъамматович охувчуларыбызын төргөвюне оъзюю тёбенде баянлыгъын бере.

КЪОЛЛАВЧУЛАНЫ ПАЙДАЛАРЫНА ГЪАРАКАТ ЭТИЛЕ

– Бахтияр Магъамматович, сизин ва сиз ёлбашчылыкъ этеген агъамиятлы тармакъын къуллукъуларапын касбу байрамы булан къуттайбыз ва сыйлы къоллавчулар учун лап да герекли гъаракатыгъызда устюнлюклер, савлукъ булан аманылыкъ ёрайбыз. Гъаракатыгъызын натижалары рази къалдырамы?

– Савбол. 2023-нчю Ыылны натижалары булан төнгөшдүрүнде 2024-нчю Ыылда къоллавчулар учун пайдаландырывға берилген яшавлукъ майданларында 1,8 керен көп болгъан. Озокъда, 2,9 миллион квадрат метр яшавлукъ майданлар къоллавгъа берилгени, яшавлукъ къуллукълар камиллеше барагъаны разиликни түвдүра. Ишлени сан янына, касбучуланы усталыгъына төргөв артагъаны буса къоллавчуланы да рази къалдыра демеге ярай.

– Адамлар яшайгъан отайларда – шагъарларда, районларда къоллавчулар учун тийишли онгайлыкъуланы болдурунү мастьаласы нечик яшавгъа чыгъарыла?

– Онгайлы яшавлукъ-коммунал къуллукъуланы болдурмакъ учун не этемеге герек? Биринчилей, ер-ерде уйлар, яшавлукъ агъамиятты булангъы биналаны къурув булан машгъул болмайлы гележекде къурулуш майданларын дазуларын токтатшдырып ишлени комплекс къайдада ойтгерме тюше. Шо заман яшавну оъсюв даражасын бирлешип гөтермеге рагъат болажакъ. «Къуруушланы бирликде оъсдюрюв» деген программа да шогъар бакъдырылған.

– Бахтияр Магъамматович, къуруушларда 1 ишчи ер яшавлукъ-экономиканы оъзге тармакъуларапында дагъы да 10 янгы

иш ерлер ачмагъа имканлыкъ бергени тюзмю?

– Дагъыстанны 2030-нчу Ыылгъа ерли белгиленген яшавлукъ-экономика оъсюв стратегиясында къурулуш тармакъын агъамиятлыгъы гъакъда айрыча хат булан эсгерилегени де шо сиз береген сорав булан тувра байлавлу. Къурулуш тармакъда ишлейгендени къуллукъларын күтмек учун гертиден де, айлана якъда транспорт, финанс, сатывавлыв булан машгъул болагъанлагъа да къазанч учун гъаракат этмеге имканлыкълар тувлуна.

сторлар) янгыз оъз къазанчын ойлашып къоймайлы айлана ягъыбызды яшавлукъ агъамиятты булангъы къуллукъуланы болдурувгъа көмекчи къолларын узатма муштарлы болсун учун пачалыкъны харжлары булан пайдаланма олагъа да онгайлыкълар яратыла, налог енгилликлер бола. Уъчончюлей, ДР-ни Башчысы Сергей Меликовну сиптекилиги булан яшавлукъ агъамиятты булангъы къурулушлар булан машгъул болагъан компаниялагъа, къуруумлагъа оланы иштагъландырмакъ учун

де, агъамиятлы иш, гъар тюрлю онгайлыкъуланы болдурма имканлыкълар яратыла. Шолай майданлар къайсы муниципал къуруувларында асувлу күйде пайдаландырыла?

– Магъачкъалада яшайгъанланы санаву артдагъы Ыылларда белгили күйде артып турат. Ташшагъарыбызын еслигиндеги топуракълары къыт болгъан. Шо саялы дазуларын токтатшдырып, янгы микрорайонларын белгилеп къуруушлар юрюле. Көп квартирилкүрттүүлүк къуруулуп турат. Айланасында ва ичинде тийишли онгайлы къуллукъуланы да яратып пайдаландырывға берив бүгүндөн тутуп чечмеге герекли масъалалар санала. Республикалыкъындын курорт шағарлары Избербашда, Дербентде ва Каспийскиде де къуруушлар юрюлеген майданчалар оъсюв төргөвсөз къалмай. Магъачкъаланы ва Каспийскини арасында алдагъы атлар чапдырагъан майданнаны территориясы шону учун къоллана, янгы яшавлукъ микрорайон къуруулуп турат. Дербентде 55 гектардан да къолай майдан «Аваин» деген микрорайон учун гөрсөтилинген. Шолай ерлер Магъачкъалада көп, 600 гектаргъа ювуку майдан гысапгъа алынгъан да пайдаландырыла.

– Гележекде къурууш ва ЖКХ тармакъда дагъы не йимик аслу борчланы яшавгъа чыгъарма умут этиле?

– Къурууш тармакъын имканлыкъларын артдырмакъ муратда янгы къайдаланы танглов, касбучуланы усталыгъын камиллешдирив, ишлени машинлешдирив яшавлукъ-коммунал къуллукълагъа харлы къоллавчуланы пайдаларына көмек этижеши шексиз. Сонг да, къурууш тармакъда чалышагъан касбучуланы къазанчын артдырмакъ, савлукъ сакълов ва ял алыв масъалаларына да төргөв артдырмакъ тарыкъ бола. Яхши ишлемек учун яхши күйде ял алмагъа да тарыкъ.

Экология масъалалар бизинде теренден ойлашдыра. Бу Ыыл проект-смета кагъызларын толу күйде гъазирлеп Магъачкъала-Каспийск аралыкъда нас сувланы тазалайгъан имаратланы къуруушун башлап 2027-нчи Ыылда тамамлап пайдаландырывға бермеге токтатшынбыз. Къомлавчулар гъар гюнлюк онгайлыкъуланы къаравуллай.

Гъазирлекен
Къ. КъАРАЕВ.

Бырынгъы Дербентде «Аваин» деген янгы микрорайоннан къуруулушу давам этилине.

Шо да регионда умуми ич продуктнү къадарын артдырмакъ көмек эти.

МИЛЛИ БОРЧЛАНЫ ОЫЛЧЕВЮНДЕ

– Дагъыстанда яшавлукъ агъамиятты булангъы къуруулушларда пачалыкъ программалардан көмек боламы?

– Ойтген Ыыл къолда этилинген натижаларыбыз пачалыкъны янынданэтилинеген көмеклербулан тувра байлавлу. Биринчилей, Россияны Президенти Владимир Путинни сиптекилиги булан улкебизни оъзге регионларында иймик Дагъыстанда да «Яшавлукъ ва шагъар шартлар», «Билим берив», «Демография» деген проектлөгө Федерал ва регион бюджетден тюгүл, оъзге жамият, пачалыкъ къуруулардан, далапчыланы-мадарлы тайпаланы фондларындан акъча маялар айырыла да пайдаландырыла. Экинчилей, маячылар (инве-

хас топуракъ фонду къуруулгъаны да алда токтагъан борчланы яшавгъа чыгъармакъ бир къадар көмек болдура.

Сонг да, ана капитал, яшавлукъ шагъатнама ва шолай да оъзге тюрлю енгил пачалыкъ кредитлер пайдаландырылашыны да къурууш тармакъдагы натижалагъа къошум эти. МФЦ-де (пачалыкъ ва муниципал къуллукъуланы күтеген центр), «Пачалыкъ къуллукълар» деген бокъчасында иймик мальумат экономиканы (цифровая экономика) имканлыкълары да артдагъы Ыылларда асувлу күйде пайдаландырыла. Ыылдан-йылъа билим берив, савлукъ сакълов тармакъларда къоллавчуланы талапларына гөре тарыкълы яшавлукъ къуруушлар эшиклирин ачагъаны давам этиле.

– Бахтияр Магъамматович, сиз эсгерген күйде къуруулушлар бирлигеде юрюлеген майданланы танглап дазуларын токтатшдырыв гертиден

Хас асгер гъаракат юрю-
леген бойда гъар гюн,
гъар сагыят дегенлей бизин
солдатланы яшаву учун кёп
уллу къоркъунчлукъ бар
екени билебиз. Уллу Ватан
давну йылларында йимик
бүгүнлерде де, гъар агъ-
люден, гъар уйден деген-
лей, къоччакъ уланларыбыз
тувуп оьсген элин къоруй.
Айрокъда, гъалиги заманны
шартларында юрюлegen
давларда-шавларда сол-
датланы аманлыгъы учун
кёп тюрлю алатлар, ясанды-
рывлар герек. Шолай ясан-
дырывланы бири душманны
«турнамаларындан» яшын-
макъ учун къолланагъан тор.

Шолай торланы кёмеклиги
булан дав урушларда, гъавада
уча туруп атышагъан алатла-
ны азабындан кёплер къутулуп,
сав къалмагъа болгъан. Ондан
къайры да шо торлар яралан-
гъан солдатланы заманында
дав майданындан чыгъармагъа,
биринчи кёмекни этмеге болуш-
лукъ эте. Алдагы гюнлөрде Ма-
гъячкала шагъардагы «Единая
Россияны» жамият якълаву
штабында «СВОим – сети, спа-
сающие жизни» деген проект ма-
лим этилди. Эсгерилген проек-
тни яшавгъа чыгъармагъа бизин
республикада СВО-ну ветеран-
ларыны союзуна председатели-
ни заместители Испаният Даву-
това башлагъан. Ол Россияны
Игити (оълген сонг берилген),
оъркъазанышлы къоччакъ Закир
Давутовнұ къызардашы да дюр.
Ону гъаракаты ва ёлбашы-
лыгъы булан шолай торлар гъа-
ли Буйнакск шагъарны бары да
школаларында гъазир этилине.

Торланы гъазирлевге му-
аллимлер де, охувчу яшлар
да къуршала. Испаният Да-
вутова эсгерген күйде, Хали-
мбекавулдагы школа гъар
гюн 6 метр узунлугъу ва 4 метр
генглигиги булангъы бир торну
гъазир эте. Гъаракатчы күйде
ортакъылыкъ этеген школалары
арасында Эрпелидеги орта
школа, Тёбен Къазанышдагы
кёп тармакълы лицей, Тёбен
Жюнгүтей юртдагы школа,
Къазбек райондагы Ленинаул
юртну школасы да бар. Эс-
герилген школалары вакиллери-
не Дагъыстан Республикадагы
СВО-ну ветеранларыны союзу-
ну атындан Баракалла кагъыз-
лар да тапшурулду. Жыйында
ортакъылыкъ этеген хас асгер
гъаракатны ортакъысы, стар-
ший лейтенант Станислав Ан-
дреевич Нам чыгъып сёйледи.
Ол солдатланы яшавун къо-
румакъын гъайында торланы
гъазирленигелеге баракалла
билдириди. Давда шоланы кёп
кёмеги тиегенни эсгерди. Ол
эсгерген күйде 6 метр узун-
лугъу 4 метр генглигиги булангъы
тор булан КАМАЗ-ны ва танкны
яшырмагъа бажарыла. Станис-
лав Андреевич оъзю де давда
яраланған. Къолун тас этген.
Бүгүнлерде оъзю къуллукъ эте-

ЭЛГЕ ГЪАЛАЛЛЫГЪЫ ОЪЗГЕЛЕГЕ ДЕ УЛЬГЮДЮР

ген асгер бёлюкде офицер гын-
сапда чалышын давам эте.

Испаният Давутова эсгерген
күйде торланы гъазирлемеге
2023-нчюй йылда башлагъан ва
шо гъакъда шулай хабарлай:

– Дав башлангъанлы бизин
солдатлагъа не кёмек этип бо-
лламан деген ой мени юрегимден

болду. Гетген йыл апрель айда
Белгород областтагы торлар бу-
лан бирче рагымулу кёмекни ий-
береген вакътиде Халимбекавул
школалары завхозу Мурат Абукъов
булан таныш болдум. Ону ула-
ны да СВО-ну ортакъысы, оъзю
буса дав агъвалатланы ветера-
ны. Мен буса шо вакътилер сен-

**Мен де устьюнлюк учун бир зат да этмей туруп болмай-
ман. Мени де эки уланым бар. Шолагъа да патриотчу-
лукъ ишни ульгюсю болмагъа сюемен, олар да Ватанын
якъламагъа тарыкъ экенин англагъаны, билгенин къас-
тын этемен.**

таймай эти. Ишлериме байлав-
лу болуп Калмуқстан Республика-
дагы бираз заман яшадым. Шонда маскировочный торлар
этегенни гёрдюм. Волонтёрлары
къурумуна барып таныш болдум,
торланы гъазирлемеге уйрен-
дим ва эшип турдум. Бир нече
айдан Дагъыстангъа къайтгъан
сонг, Буйнакск шагъардагы
сатыв-алыв юрютеген бинада
эсгерилген торну гъазирлемек
учун бир уй айырдым. Торну
этмек учун каркасны ерлешид-
дим. Школалардан охувчулар,
техникимлардан студентлер,
оътеген барагъан адамлар гел-
меге башлады. Барыбыз да бир-
че шо торланы гъазир эте эдик.
Кёмек этмеге сюегенлер кёп

тиябр айны 1-нден тутуп, Буйнакск
районну бары да школаларында
шо торланы гъазир этмеге
башламакъын мурадын алдыма
салгъан эдим. Мурат Абукъов
сентябр ай болгъанча да къара-
май, Халимбекавул орта школада
шоссагъат дегенлей башла-
магъа таклиф этди. Биринчилей
Халимбекавул орта школада
башладыкъ. Гъали Мурат оъзю
башгъа школаларда каркаслана-
ны къурмагъа кёмек эте ва торну
эшеген къайданы уйрете.

Сентябр айны башында Буй-
накск районну бары да школаларында
торлар эшилмеге башлады. Шо заман мени так-
лифимни къабул этген ва магъа
кёмек этген Буйнакск районну

башчысы Уллубий Магъаммато-
вичге ва районну билим берив
управлениесини ёлбашчысы За-
рема Хизриевнагъа баракалла
билдиримеге сюемен. Шо ара-
лыкъда 6 минг ярым маскиро-
вочный торну хас асгер агъвалат
юрюлegen бойгаа ийбердик.

Шолай да мен, бугюн республика
оълчевде проектни ма-
лим этивюне болушлукъ этген
Дагъыстан Республиканы билим
беривге ва илмугъа къарайгъан
министри Ягия Гъамитовиче де
гъакъ юрекден баракалла бил-
диримен. Бугюн мунда министри
чакъырыву булан 130 школалары
вакиллери ортакъылыкъ
этди. Гележекде республика-
бызын бары да школаларында
бизин солдатлагъа къол алған
торлар гъазир этилсин учун бары
да гъаракатыбызын этижекбиз.
Шо – мени мурадым.

«Магъа не учун этесен?» –
деген сорав берсегиз, мен ана
Ватаныбызын кёп уллу патриоту
болуп тарбияланған агълю-
де тувъянымны ва оъсенимни
айтмагъа сюемен. Мени уллат-
там юртну биричини комсомолу
эди. Ол Уллу Ватан давну йылларында
юрт колхозну предсе-
датели болуп турған Салават
Давутов. Ол Ленинни ордени
булан да савгъатланған. Атам
да шо ёлда юрюген. Эркъарда-
шым – Россияны Игити мен ону
къызардашыман. Эркъардашым
сав болгъан буса, ол да Ватанын
якъламагъа гъазир туражакъ
эди. Мен де устьюнлюк учун бир
зат да этмей туруп болмайман.
Мени де эки уланым бар. Шо-
лагъа да патриотчулуку ишни
ульгюсю болмагъа сюемен, олар
да Ватанын якъламагъа тарыкъ
екенин англагъаны, билгенин къас-
тын этемен.

Гертилей де, Испаният Даву-
товағында тынглагъан, ол этмеге
бажарған ишни гёрген сонг
бизин пачалыкъда шолай оър ва
зор патриотлуку гыси булангъы
ватандашларыбыз бар чакъы
бизге душмандан тартынмагъа,
бюдюремеге бир себеп де ёкъ.
Яш наслугъа буса ульгю алмагъа,
ошамагъа лайыкълы ва гъа-
ракатчы адамларыбыз бар, – деп
токташым. Жыйынны башын-
да Буйнакск районну маданият
управлениесини къуллукъчусу
Мариям Закавова йырлагъан
«Встанем» деген маңналы йыр да
жыйылгъанланы ругъун гётеги-
ди. Шолай да Тёбен Жюнгүтей
школалары охувчусу Мурат патри-
отлуку йырланы пагъомулук күйде
йырлады.

Жыйынны ораткъыларына
торну эшив къайдаларыны мас-
тер-класы оътгерилди. Шолай
мастер класлар Интернет бай-
лавлукъ булан хас гюplerde де
юрюлежек.

Патимат БЕКЕЕВА.

Бу очеркимни кёп тезде, гюнагъларындан Аллагъ гечсин, Хамавюртлу (Хасавюрт район) Павхан Атаева сав заманда язғын эдим. Арадан нечакъы заман гетсе де, ону къыйыныла таъсири къысматы, эсге алывлары унутулмай. Айрокъда, ағълюсю, эркъардашы давгъя гетип, оланы нечик гёзлегенни, дос-къардашгъа, къайынлагъя намуслу, гъалал къуллукъ этип, асил күйде яшагъаны яш наслуну тарбиялавда бир уллу улгю болуп токттай. Шону учун газетде бермекни арив гёрдюм.

УЧ АНАНЫ АНАСЫ

Гюмез кёкде янгыз къушну гёргенде,
Къайнап-къайнап гете мени къарыным,
Гёнгюревон эсге сала анамны,
Янгыз къушну йылав къатыш сарыны.

Гёргючон Атаева.

Мен бу очеркимни оьрдеги дёрт сатыр булан башлагъынам негъакъ тюгюл. Мен оъзюню гъакъында хабарлама сюеген ана – уч ананы ананы хамавюртлу Павхан Атаева. Бюрюшмелер торлагъан асил бетине, тангда явгъан къар йимик, аппаакъ чачларына къарай туруп, ону уллу этген йыллар тюгюл, къайылылар деп эсиме геле. Яшавуну инг де гёzel йыллары давгъя къаршы гелип, инче гъисли къатынгишини башындан не къыйынлар оьтмеген.

Павхан баживню къолунда эки къызын да къюоп, ағълюсю Багъавутдин 1940-нчы йылда, ондан 6 ай алда буса эркъардашы Оззедемир армиягъа гетелер. Од къайнанасы Халипат, къайнулланлары Мугъажир, Мавлет булан къала.

1941-нчи йыл. Дав башлана. Шондан улан тумтай..., къайы тува. Шону оту Павхан баживге де, ону йимик нечесе давгъя аявлу адамларын узаттынланы юреклерине къабуна. Узакъ дав йыллана Павхан бажив колхозда да, уйде де, эргишини де, къатынгишини де къуллугъун яш башына алып юрюген. Мамукъ жыя, будай ора, гъабижай арчый, окоплар къаза, авлакъларда чёп ала, сув сала, къайын-бирин айтайыкъ. Гъасили, колхозда не иш бар буса, шону күтюп гелген.

– Воллагъ къызым, янгыз мен тюгюл эдим, шо вакътилерде мени йимик бары халкъ да къыйналды. Ишге 6 чакъырым ёл юрюп яв бара эдик. Гечик-сек, эки иш гюнобюзюн санамай эдилер. Од йылларда ашлыкъ да, алапа да бермей, иш гюнлөр яза эди. Устьевюне, эт, йымырткъа, май булан налог да төлөйбиз. Авлакъдан гъабижай арчый туруп, гече де къайтмай эдик.

Шолайлыкъда, ағълюсюнде, эркъардашыны да савун да, оъленин де билмей, арадан 4 йыл оьте. Бир гюн, 6 сажын ер де алып, халкъ булан бирче авлакъда ишлеп турагъан вакъти. Ариден экев къол силлеп, тарлавдагъыланы бирисини атын айттып чакъыра. Кимге кычырагъанын англап битмейлер. Ювукудагъылар Павхан баживге къарап икрам этелер. Од, эсер-месер болуп, къол силлэйгенлөг багъып юрюме башлай. Артдагъы

ону биргине-бир эркъардашы белгисиз тас болгъанлыкъ ону къуванчын сувутгъан.

Ағълюсю уюне гелгенлигиндөн къуванып да, инанып да битгенчеге, къысмат оланы бирдагъы керен бавурун сывлатдырып сынай. Бу гезик Багъавутдинни, есирилкеге тюшгени саялы 10 йыл туснакъ этип, Шахты деген

Шо заман гёлекни ону алдына багъып атгъанлар.

Къыйыным яда тынчмы, тек яшав узатыла. Айда эки керен Хасавюрт райондагы Хамавюртдан Магъачъалағъа барып, ағълюсюне посылкалар йибере. Нечакъы геч къалса да, юрги уюнде. Къайнанасы Халипат бозарып, ичибушуп къалар деп, бир тирет де дос-къардашында гече къалмагъан. Павхан баживню башында аз намуслар ёкъ. Уй-эшик, къайнанасы, къайнулланлар, яшлар...

Къайнулланы Мавлетте яхшитой да этип, къатын ала. Мавлетни кёп сюегенлигиндөн ону биринчи авлети Давлетни де алып, оъзюне улан этип оъсдюре.

10 йыл туснакъ болжалы битип, Багъавутдин уюне къайта. Башлап МТС-де бригадир, сонг совхозда кассир болуп ишлей. Шо йылланы ичинде Павхан баживню къайнанасы, бек авруп, тёшекге тюше. Беш йыл ярым оғтар, оъз ананына йимик, устюн-боюн жувуп, алышдырып, гиччи яшгъа йимик къуллукъ эте.

Арадан кёп заман оътмей, оъзюню аявлу ата-ананына, олардан кем гёргемен къайнанасына, эркъардашы йимик сюйген къайнулланы Мавлетте, улан этип сакълагъан Давлетте яс эте. Артартындан барын да гёмюп, уллу къайылылар гёре, къара опуракълар устюндөн чечилмей.

Павхан бажив де, Багъавутдин де ожакъ къургъанлы 50 йыл бите. Павхан бажив уйленген йылларына чомулгъандай, ойгъа тюшүп, сёзюн давам эте.

– Багъавутдин де, мен де къардашлар эдик. Мен ону атасына уллу амай деп айта эдим. Алдын булкъалар бола эди. Онда экибиз де бирче бара эдик. Од мени уйге де етишдире эди. Мени оғтар бережек этгенин де билмей эдим. Бир гюн авлакъда каза уруп тураман. Къарайман, Багъавутдинни атасы да, ону иниси де казалар да тутуп ишге геле. Гъы, гъали мен оланы янына барып, Багъавутдинни итти казасын алайым чы деп, тұвра устюнене юрюдюм. Олар экиси де мени гъакъымда лакъыр этип тұра болгъан. Къарайына етишип, бирисини казасын алып, къарайман – онуки тюгюл, башгъасын алдым – о да тюгюл. Сонг бурулуп, ону атасына: «Уллу амай, Багъавутдинни казасы къайда? Ону неге алып гелмегенсиз?» – деп сорайман. Од да: «Воллагъ, билмеймен, къолубузгъа тюшгенин алгъан эдик», – деди. Сонг заман гетип, Багъавутдинге гелешингеннимни билдим.

Шолайлыкъда, Павхан бажив ағълюсю де, къайнанасы да булан бирче 50 йыл яшагъан. Шо йылланы боюнда бир гезик де «сен, мен» деп айтмай, бирисини де кепин бузмай, татывлу, ба-вурлу турғанлар. Павхан бажив бек саламат, асил, сабур къатын. Лакъырыбызын узагъына оъзюню къайынына чул бермей, эки сёзюн бириндө: «О йыллар янгыз магъа тюгюл, бары халкъы да къыйын эди», – деп къоша. Озокъда, од да тюз. Тек ону йимик биринден-бири авур къайылылар да гёрөп, халкъы да улгюл де болуп, ожагъын да, ишин де мекенли күйде юрютгенлер кёп аздыр.

Давамы 16-нчи бетде.

Павхан ағълюсю Багъавутдин, къайнанасы ва къызы булан.

шагъаргъа бакъыралар. Павхан баживню юргине оқы йимик тийген ачы хабар ону дагы да къакълыкъырып йибере.

Янгыдан кагъыз гёзлев... къайығыдан-къайы. Барын да айтмағында да, оланы уюне адамлар гелип, ону ягыны сыйдыргъаны да азмы эди? Атасыны бетин гёрмей баласы, уланым деп ругъланмай атасы, Павхан бажив гёмген авлети салгъан дерт де анаға таманлыкъ этмеймий?

Оғтар, жап-жагыл инсанғъа, башындан гетген дертли алатолпанланы эсгерме, озокъда, тынч тюгюл. Бир мюгълет ол сёзсюз пысып да турду. Сонг терендөн кюстюнүп, лакъырын узата: «Уйлерибизни тюнтме гелгенде мен абзарда айланып тұра эдим. Экев бар эди. Олар биз Багъавутдинге тиеген пайны алмагъа гелгенбиз деди. Мен де 6 йыл армияда туруп гелген Багъавутдинни неси болсун, шу сиз гёрген уйлер де, мен де, уч яш да барбыз», – дедим.

Ону сёзюне къулакъасмай, парт деп уюнегирип, чемоданын хоталап, алтын гъалкъаларын, атласын, ярты тигилип къалған эргиши гёлекни, эки кийизин ва дёрт малын да чыгъарып ала-лар. Чемоданда чы мамукъга чырмалып дагы да алтынлары болгъан. Мамукъ деп турған буса ярай, шоланы къоялар. Гелгенлени бириси: «Къатынгишини сырғыларын къояйыкъ, о бек юргине авур тиежек, къулагъындан алмагъа арив тюгюл», – деген заманда, Павхан бажив: «Шоланы алсагъыз да къайырмайман, тек шо ярты тигилген гёлек къайнуланымни, шону къоюгъуз хари», – деп тиlegen.

ИГИТ БУЛАН ЁЛУГЪУВ

Макътавлукъ орденни учь де даражасыны кавалери, Уллу Ватан давну игити Абдурагъман Ширавовнун гъакъында айтмай туруп, Уллубийавулну, ону халкъыны гъакъындаагы лакъыр толу болуп битмежек.

...Мен ону башлап гёргенде, инаныгъыз, овзюм де эс этмелий, бир тамаша Николай Островскийге ошатдым. Бет келпети лап Островскийники. Шонча да нечик ошамагъа болгъан. Шо гъакъда мен ону овзюне айтма да айтдым. Ол мени сёзлеримни эшитгенде, иржайды.

— Мени Николайгъа ошаттагын янгыз сен тюгюлсен. Кёплер шо гъакъда аита. Гъатта белгили язывчу Константин Симонов да магъа шолай айтгъан эди, — деди Абдурагъман. — Ону булангъы ёлугъувну мен бир заманда да унумажакъман.

Ол сёзюн бёлдю. Сонг дагы да лакъырын узатды. Ол уллу язывчу булангъы ёлугъув нечик болгъаны гъакъында хабарлады. Константин Симонов овзюню яшавуну артдагы вакътилеринде Макътавлукъну учь де даражасыны кавалерини гъакъында кёп керенлер телевизорларда хабарлады. Ол Абдурагъман Ширавов булан да ёлукъгъан ва ону гъакъында да язгъан...

Бет келпети булан да, игитлиги булан да Абдурагъман Николай Островскийге ошай. Неге тюгюл де, Ватан учун лап да авур, лап да тарыкълы гюнлөрде Абдурагъман ва 150-ге ювукъ уллубийавуллу, къолгъа савут алып, Островский иимик, Уллубий Буйнакский иимик, душмангъа къаршы явлагъа гетди. Оланы кёплери Уллубий иимик, душмангъа чул бермейли, игит күйде жан берди.

Абдурагъман Ширавов буйлай хабарлай:

— Мен Ватан давну башындан ахырына ерли фронтда турдум. Нечик къыйынлыкълар болса да, чыдадыкъ, гъеч бюдюремедик. Къыйынлы гюн Уллубийни улгюсю гюч бере эди...

Давну йылларында савлай улькеде Макътавлукъ орденни учь де даражасына 2.456 солдат ес болгъан. Оланы бириси — уллубийавуллу Абдурагъман Ширавов.

...1944-нчи йылны октябр айыны чирчик гюнлери. Совет асгерлер намарт душманны овз иинине къувалай. Немис фашистлер гючю күйде къаршылыкъ гёrsетмеге къаст эте. Муна, Нарев овзенни ягъасында душманы оборонасын бузмакъ учун гючю ябушувлар юрюле. Фашистлер шо участкада кёп санавда солдат гюч ва техника топлагъан. Ол не этип де оборонасын сакъламагъа къастлы.

Ябушувланы лап да къиставуллу вакътисинде батареяны командири старший сержант Абдурагъман Шира-

вовну чакъыра. Арадан аз да гетмели, начар къаркъаралы старший сержант блиндажга гирип геле де:

— Ёлдаш батареяны командири, старший сержант Ширавов сизин буйругъугъузгъа гёре гелгенмен, — деп жагъ күйде билдире.

— Молодец, тав къарчыгъа. Чалт етишдинг, — деп, командир ону столну янына чакъыра.

Столну устьюндеги карта да гъар тюрлю оювлар бар.

— Билемисиз, ёлдаш старший сержант, сизге булай бир тапшурув бермеге сюемен, — деди командир. — Муна, шу участкада душман кёп гюч жыйгъан. Шонда кёп санавда атышын савутлар да бар. Фашистлер шондан таба бизге гъужум этмеге сюе. Биз оланы чапгынын бузмакъа тарыкъбыз.

Командир Абдурагъмангъа тапшурувну англа. Старший сержантны миномёт расчёту, овзге расчётлар булан бирге, гечени къарангылыгындан пайдаланып, батмакълыкъдан оютоп, шо участкагъа ювукъгъа бармагъа тарыкъбыз.

— Тапшурув бек жаваплы, ёлдаш Ширавов, — деди командир оғар тергевлю күйде къара. — Тек мен сиз шону кютоп болажагъызыгъа гъеч шеклик этмеймен.

— Тапшурувну кютмеге ихтияр беригиз, ёлдаш командир, — деди Ширавов. — Биз шону адам сёз табып болмасдай күтербиз.

Ширавов блиндаждан чалт чыкъды ва овзюню солдатлары токтагъан окопгъа тюз болду. Ол ёлда овзю этежек ишни гёз алдина гелтирди.

Миномёт расчёт буйрукъну кютмеге гиришди. Миномётчулар савутларын, от-гюллесин де алып, батмакълыкъдан таба юрюме башлады. Октябрни бу тунг

къарангы гечесинде солдатлар, беллерине ерли батмакъ сувгъа да гирип, сувукъгъа да къулакъ асмайлы, алгъа юрюме герек. Гъеч тавуш этмеге кюй ёкъ. Душман булаиде бек сакъ. Арадан заман гетип, миномётчулар батареяны командири белгилеген ерге етишиди ва ябушувгъа газир болуп токтады.

Заманы етишгенде, старший сержант Абдурагъман Ширавов:

— Душманны точкаларына огоны! — деп буйрукъ берди.

Бу заман дёрт де якъын савутланы овкюреген тавушлары толтуруп къойду. Душман бирдокъда эс этмеген якъдан таба овзюню устьюне от-ялын явма башлагъанда, адашып къала. Шонда гючю ябушувлар башлана. Ширавов янгыз овзю душманны бир станковый пулемёттун буза. Миналар тюшюп, дав савутлардан толгъан склад атылдырыла. Устьевюне 30-дан да артыкъ немис солдат ва офицер ёкъ этиле.

Нарев овзенни ягъасында оборона тутуп токтагъан душман шо ябушувланы на-тижасында артгъа тартылмагъа борчлу бола.

49-нчи армияны командирини буйругъу булан шо ябушувларда гёrsетген къоччакълыгы учун старший сержант Абдурагъман Ширавов Макътавлукъ орденни 2 даражасы булан савгъатланада. Гъали ону тёшюн Макътавлукъну эки ордени безей. Давлар буса гюч асталашмай. Ябушувлар душманны топурагъында юрюле. 1945-нчи йылны башларында Абдурагъман 2-нчи Белорус фронту асгерлерини сыйдларында ябуша. Картхауз ва Данциг шагъарланы къолгъа алмакъ учун гючю ябушувлар башлана. Шо тенгиз ябушувларда уллубийавуллу, Уллубийни юртлусу Абдурагъман Ширавов иgitлиг гёrsете. Ол Макътавлукъну 1 даражалы ордени булан савгъатланада.

**Журналист
Салих Валиюллаевни
1984-нчи йылда чыкъгъан
«Берекетни тереги» деген
китабындан.**

ВИКТОРИНА

ИГИЛГЕ ТУВМАКЪ БАРДЫР, ОЛМЕК ЁКЪ

Гюрметли охувчулар! Викторинаны узатабыз ва бу гезик сизин тергевюгүзге къумукъ айтывланы ва аталар сёзлерин беребиз. Бизин соравларыбызын барысына да тюз жаваплар табулажагъына бир де шекленмеймен.

- Азаплыгъын сакъламагъан, не затдан къутулмас?
- Эл агъасыз, тон не затсыз болмас?
- Тарихсиз адам — не адамдыр?
- Алтын ерден чыгъа, батырлар къайдан чыгъа?
- Ат ойлсе майдан къалар, иgit ойлсе не къалар?
- Бёрюден къоркъгъан къайда бармас?
- Иgitни иgitлиги къачан билинер?
- Эрекелик билекде болмас- къайда болур?
- Иgit-бир, къызбай нече керен ойлер?
- Иgit уйде тувар- къайда ойлер?

Алав АЛИЕВ.

СНАЙПЕРНИ ДАВ ГҮЮНЕРЛЕРИ

Уллу Ватан давну ортакъчысы Мама Зайнутдинов яшавунда болуп гетген къоркъунчлу да къоркъунчлу, къужурлу да къужурлу агвалиатланы гъакъында, бары да халкъларыбызын бир иимик аявлу байрам – Устьюнлюкю 75 йыллыгъын белгилеме газирленеген гюнлөрде аян этмеге бажарылды.

Мама Зайнутдинов 1916-нчи йыл майны 3-нде Тёбен Къазаныш юртда тувгъан. 1930-нчу йыл 7 класны тамамлап ата-анаасы булан Буйнакск шагъаргъа гёчелер. Мунда ол агъачны ишлетеген заводгъа тюше. 1934-нчу йылда Агъачкъала юртдагы «Коммунист» колхозда складны заведующий болуп загъмат тёге. Арадан 4 йыл гетип ону колхозну бригадири этип айыралар. 1939-нчу йыл Мама Къызыл Армияны сыйдларына чакъырыла ва Ленинград асгер округда 23-нчи атышын дивизиянда 273-нчи атышын полкунда къуллукъ эте. Белгиге тюз урагъан атышында гюндерлерин эслеп ону снайперлени школасына ийберелер.

Бизин якълы асгерчини Уллу Ватан давда гёrsетген къоччакълыкълары гъакъда асгер бёлюкюн штабында онгарылган кагъыздарда булаиде язылгъан: «Ёлдаш Зайнутдинов 1941-нчи йылны 23-нчи июнундан башлап намарт душмангъа къаршы ябушувларда ортакъчылыкъ эте. Бажарывлу снайпер-атышында фашист топланы атышын туబунде ол душманнан бир офицерин ва 4 солдатын оылтурган. Арадан онча кёп заман гетмели, ол душманнан дагы да 7 солдатын дагытгъан. Средняя Верман овзенни ювугъунда яшыртгын иш гёрюп 19 фашистни яшавун къиркъгъан, Нижний Верман овзенни ювугъунда дагы да 10 душманнан яшавун къиркъгъан. Старшина Мама Зайнутдинов 1944-нчу йылны 5-нчи июлунда Карапфин ССР-ни Колит-Сергир районунда фин офицерини къолгъа алып гелтирген ва командирлөгө тапшургъан...»

1944-1945-нчи йылларда Мама офицерлик курсларда охуп разведканы младший лейтенантты чинге ес бола. Шо йылны 22-нчи апрелинден октябр болгъунча ССР-ни НКВД-сини янындағы асгер бёлюклөрде дежурналыкъ юрюте.

Мама Зайнутдинов давну йылларында енгил яра тийип къутула ва 1946-нчи йылны июн айында ватанына къайта. Къоччакъ офицер, атышында снайпер Мама Зайнутдинов Къызыл Юлдуз орден, «Къоччакълыгы учун» 2, «Совет Заполярьени къоругъаны учун», «Кениг-сбергни къолгъа алгъаны учун», «Венаны азат этгени саялы», «Праганы азат этгени саялы», «Уллу Ватан давда усть болгъаны учун» деген медаллар булан савгъатланған.

**Бетни газирлөгөн
Казим Къагъруман.**

Мени алдында 80 йыл мальякъда чыгъарылган, лап да къанлы, къыргынылы давну ахырынчы мюгълетлерин гёрсетеңен, уллу тарихи маңнасы ва агъамияты булангъы эки сурат. Кайсы буса да бир лакъырда «Устьюнлюкю байрагы» деген сёзлер чалынып гетсе, шоссагъат шо суратлар гёз алдымга гелип токтаты.

1945-нчи йыл. Май айны 2-си. Танг вакъти. Рейхстагны гюмезлеринден таба дагытылған Германияны ташшагъары къолну аясында йимик гёрюне. Шишасыз сокъур терезелери булангъы уйлени устьюнден гъавалагъа къалын къара тютөн гёттериле. Шагъарны орамларындагы топ атылывлар, атышывлар токтаталғаны кёп болмай. Рейхстагны къалкысында учь къоччакъ совет асгерчи Устьюнлюкю белгилейген Ал Байракъны къагъа.

Хайлы заманлар шо агъвалатға байлавлу суратдагы иgitlени атлары белгисиз къалып турду. Арадан 50 йыл ойтуоп, биз олары таныдыкъ. Иgitlени арасында Дагыстанны халкъ язывчусу Камал Абуков да айтғанлай, «күмүкъ халкъны белинден тувгъан, Күмүктүзюн еллери ойзюне гъайлек йырлар айтған» Абдулгъаким Исмайлов болғанлыгъы бизин милletни жамият даржасын бирдагы бир канзиге гёттерди.

«ИШГЕ ТЮШМЕ КЪАРАЙМАН»

Мен Абдулгъаким агъавну гъакында аз-кёп буса да язғанман, Чагъаротарда къонақлыкъда болғанман, ойзюн де танығанман. Иgitibизни 100 йыллыгъына «Зов памяти» («Асруланы ангы») газетни савлай номерин оғтар багышлағанман. Тек буюн мен охувчуларыбызгъа шо суратны чыгъарылган асгер мухбир Евгений Халдейни къысматыны гъакында хабарлама сюемен.

Давдан сонг пагъмулу сурат чыгъарывчы хайлы къыйкъысытывлагъа тарый. Оғтар «халкъны душманы» деп ат тағылмаса да, ол хайлы заманға ишсиз къала. Архивде Е. Халдейни яшавуна байлавлу къужурлу документ сакъланған. Ол 1950-нчи йылны январ айында СССР-ни Коммунист партиясыны ЦК-сыны секретары М. Сусловтагъа кагъыз яза:

«Гюреметли ёлдаш Суслов! Магъа гъали 33 йыл бола. 1933-нчу 1933-нчу йылдан тутуп мен Совет Союзну Телеграф Агентлигинде ишлеп гелгенмен ва сынав топтай туруп, белгили мухбирлери сыйрасына къошуулъанман. Магъа инг жаваплы тапшурұвлар бериле эди. Мен «ДнепроГЭСНИ» къурулувуна, биринчи колхозлар тувлунувуна, Донбасны металлургия заводларыны ачылынуна ва шолай кёп

МАРМАР ТАШГЪА АДАМЛАР ГЕЛЕР

Озге гёrmекли агъвалатлагъа байлавлу суратлар чыгъарынман. Хайлы суратларым центральный газетлени бетлеринде ерлешдирилген.

Уллу Ватан давну биринчи гюнлеринден тутуп, ахырынчы гюнлерине ерли фронтда эдим. Совет Армия булан бирче ал сыдralарда болуп Севастопольну, Кавказны, Новороссийскни, Керчни фашист елевчюлерден азат этивде ортақчылыкъ этгемен. Бухарест, София, Будапешт, Белград, Вена ва Берлин учунгъу давларда да болгъанман. Берлиндеги Рейхстагны къалкысында чыгъарылган суратым бары да совет газетлерде чыкъған ва гъали де юбилей тархлар булан байлавлу чыгъарылып тұра.

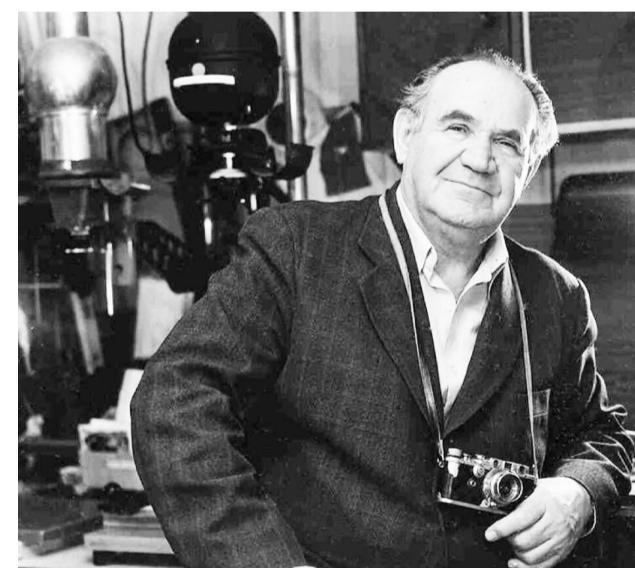
Мени ёлдаш И.В. Стalin Потсдам конференциясындан чыгъарылган суратларыма TACC-ны ёлбашчылары ойр къымат берген. Ондан къайры, Париждеги парахат конференциядан, Нюрнбергдеги халкъара суддан этилген суратлагъа магъа баракалла билдирилген.

Телеграф агентлике 14 йыл ишлей туруп, не партия, не администрация якъдан буварыв алмагъанман, низам якъдан такъырланмагъанман. Шо саялы 1948-нчи йылда сентябр айны 6-нда, сайки, ишлейгендени санавун кемитмесе ярамай деген багъана булан къуллугъумдан азат этгендеге бек тамаша болдум. Шо мени учун бир де къаравуламайған иш болуп токтады.

Мени ишимден тайдырмакъыны шо герти себеби тюгол экенни яхши англайман. Тек не этсем де, Агентликни ёлбашчыларына тұвrasын айтдырып болмайман.

Шо замандан берли ишге тюшме къарайман. Мен кёп тюрлю редакциялагъа ва къурумларында бардым. Олар мени касбу даражамны, бажарывлугъумнан биле де туруп, буса да ишге алма сюймейлер. Сайки, мени TACC-дагы ишимден не саялы тайдырғынаны себеби мекенли тюгол.

Шолай гъалны дагыы чыдамагъа ярамай

деп гысап этемен. Мени, герти совет ватандашыны, коммунистни бир себепсиз ва англа-тывсуз законлу авторлукъ ихтияларымны буза ва гъакыкъатда касбума гёре ишлемеге имканлыкъ бермей. 15 йылны узагъында ишсиз тураман. Шо саялы ЦК-дан кёмек излемеге борчлуман».

Евгений Халдейге Сусловдан бир жавап да гелмеген. Пагъмулу сурат чыгъарывчы учун газетлени ва журналларында редакцияларыны эшиклери даимге бегиле. Оймюрюн ахырынчы гюнлерине ерли агълюсю булан гиччи тыгъыс коммунал квартире яшап турған.

Евгений Ананьевич гечингенде, ону кызы Аннагъа атасын ахырынчы ёлуна тийишли күиде узатмакъ, гёmmек учун борчлагъа гирмеге тюшген.

МИЛЛИ ИГИТЛЕРИНИ СЫДРАСЫНА КЬОШГЫАН

Биз озлени артдагы вакътилерде кёп танкыт этеген америкалылар ойз тарихине башгъачалай янаша. Олар озлени «Устьюнлюкю Байрагыны» Евгений Халдейни касбу ёлдаши Жо Розентальни Милли игитлерини сыйрасына къошған. Суратда беш денгиз асгерчи 1945-нчи йылны февраль айыны 23-нде Японияны Иводзима деген атавундагы бийик тавну келлесинде Американы Бирлешген Штатларыны байрагын къагъа. Сурат США-ны экинчи дюнья давдагы устьюнлюкю аслу эсделик белгиси болуп токтады. Ж. Розентальгъа журналистикада инг де сыйлы деп гысапланагъан Пулптцер савгъатын берелер. Сурат миллионлукъ тиражлар булан гъар тюрлю альбомларда, поча маркаларда, охув китапларда чыкъмагъа башлай.

Ондан къайры, 1954-нчу 1954-нчу йылда Вашингтондагы белгили Арлингтон асгер къабурланы ювугъунда мемориал комплекс ачыла. Мемориалны ортасында Розентальны суратына гёре этилген уллу мармар эсделик къуралған.

Аты айттылған эки де сурат чыгъарывчы 1995-нчи йылда Францияны Помпеньян деген шагъарында ойтгерилген фотографистиканы халкъара фестивалында ёлугъалар ва таныш болалар. Фестивальны къурум комитети оланы «Инчесаниятны ва адабиятнырыцарлары» деген орден булан савгъаттай. Биз шогъар нечакъы кюстюне турсакъ да, Халдейни фотожурналистикагъа этген къошуумуна тийишли къыймат берив тарихи ватанындан кёп ареклерде ойтгерилген.

ДЕВЮРЛЕНИ БАЙЛАВЛУГЪУ УЗЮЛМЕСИН

Абдулгъаким Исмайлов арабыздан гетгенли 15 йыл бола. Гелеген йыл Игитни 100 йыллыгъын къаршылажаңыз. Бу йыл буса Уллу Устьюнлюкю 80 йыллыгъын белгилейбиз. Пачалкы этер деп къарап, умут этип турмай, шо масъаланы жамиятгъа ойз бойнұна алып фонд ачып, акъча маялар жыйып яшавгъа чыгъармакъа заман болмагъанмы экен деп ойлашаман. Бир мюгълетте гёз алдыгызыгъа гелтирмеге къарагъызы - тахшагъарыбыз Магъачкалада учь батыр Рейхстагны келлесине байракъ къагъагъан зор эсделик токтатған. Оланы бириси ойжетли давну ахырынчы белгисин салғын дагыстанлы, күмүкъ Абдулгъаким Исмайлов деген ой айрыча ойкемли гыслени түвдүра.

Кайсы милlet де янгыз гетген тарихи агъвалатлар булан яшавун къуруп болмай. Гъар наслу шо тарихи барышъа ойз къошуумын этимеге герекдир. Эгер де биз эсделикни масъаласын чечип болсақ, шо девюрлени, наслуаны арасындағы байлавлукъ узюлмегенин гертилежек.

Алав АЛИЕВ.

Багъавдин ГЪАЖИЕВ:

«АТЫМ МЕНИ АЛЫП ЧЫКЪДЫ ЙЫРАКЪГЪА»

Шаир, драматург, таржумачы ва публицист Багъавдин Гъажиев Магъачкъалада Дагъыстанны халкъ шири Анвар Гъажиевни уъягълюсунде тувгъан. Дагъыстан пачалыкъ педагогика институтту филология факультетин битдирген сонг школада муаллим, директор, телевидениеде режиссёрну көмекчиси, Алимпаша Салаватовну атындағы Къумукъ музика-драмалы театрны адабият бёлбюгюно ёлбашчысы, Дагъыстанны язывчуларыны къурумунда чебер адабиятны пропаганда этеген бюросуну ёлбашчысы, секретары, къумукъ язывчуланы бёлбюгюно ёлбашчысы болуп чалышған.

Б. Гъажиевни «Тал шувшув» деген бириңчи китабы 1978-нчи йылда чыкъған. Шондан сонг тюрлю-тюрлю йылларда ону къумукъ ва орус тиллерде «Ибрашканы чабагъы», «Жанлы ташлар», «Заманын къонгураву», «Гиччи космонавт», «Посагъада йыр», «Солтанат», «Дербентден Парижге ерли», «Таш гюзгю», «Нарын-Къала» ва шолай оъзге

китаплары чыкъған.

Б. Гъажиев – Дагъыстанны халкъ шири, Россияны язывчуларыны союзуны члени. «Нарын-Къала» деген поэмасы учун республиканы комсомолуну савгъатына лауреаты, ДР-ни Пачалыкъ Советини Председателини савгъатына лайықты болған. Бу йыл февраль айда халкъ ширибизге етмиш беш йыл тамамланды. Шону гёз алға тутуп шиърларын охувчуларбызыны тергевюне беребиз.

ДЮНЬЯ, ДЮНЬЯ

Дюнья, дюнья, уллу да дюр, гёзел де,
Нече-нече Галилейни яратған...
Дюнья булан теппе-тенгdir Тенгирим
Кёкден ерге эки гёзюн къаратгъан...

Амма неге бугюн бизин дюньябыз,
Ялгъан булан ялагъайгъа тарыгъан?
Ялгъан булан ялагъайны ёкъ этме
Бирев сама ёкъму, гъейлер, яралгъан?

Мен яшавда таза тутдум оъзюмню,
Юртмедим халкъ налатлар ишлени,
Къулачы генг къудуратлы Аллагъыга
Къуръан булан антлар этме тюшмеди.

Мен оълюмден къоркъмагъанман,
Къоркъмайман,
Оълюм оъзю къоркъсун менден, тартынсын.
Яшав почюло! Йырлай туруп яшавну
Йибергеммен оъмюрюмню яртысын.

... Дюнья, дюнья, уллу да дюр, гёзел де,
Нече-нече Галилейни яратған...
Дюнья булан теппе-тенгdir Тенгирим
Кёкден ерге эки гёзюн къаратгъан...

ТЕНГИРИМНИ ГЁЗЛЕРИ

Къуванчындан къайгъысы кёп яшавну,
Къумач гесек йимик, тартса – йыртыла...
Ойлашмагъа кёп затлар бар адамға
Ювукъ гелсенг яшавунгну артына...

Шо ойланы бири – заман, ташгъыны
Ағым сувдай алып гете адамны,
Оъзю салып, оъзю сав да этеген
Юз еринден ойтген юрек ярангны.

Экинчиси буса – ажжал, ким биле,
Алгъасавлу гелип къалса ёкъ ерден.
Учюнчюсю – Тенгиримни гёзлери,
Мени дайм ахтараған кёклерден.

Шу учь де ой мени дайм гызыларлай,
Къурашдыра мени гылым-кююмню.
Посагъасын ачдырып гъакъ дослагъа
Къалкъыларын бийик эте уюмню.

САМОЛЁТУМ БУЗУЛСА...

Къайгъы гуюшеп оъсмесем де гиччилен,
Къайгъыланы сакълап болдум ичимде.
Язым къышгъа, къышым язгъа айланып,
Юз умутгъа, юз хыялгъа пайланып,
Яшав мени къамашдырды гёзюмню
Бир тапдым мен, бир тас этдим оъзюмню...
Билдирмедим къыйынымны ятыма,
Елда чубукъ урмасам да атыма,
Атым мени алып чыкъды йыракъга,
Атам магъа къюп гетген йыр якъга.

Амма тарих айтып битмей, тартына
Ким чыкъъанын бу яшавну артына.

Озокъда, мен Умар Хаям тюгюлмен,
Тюгюлмен мен, айтма дербиш Абулай,
Амма олар бол дей магъа излевчю,
Излегенинг къалмас дейлер табулмай.

Заманланы оълчемедим ёлларда,
Юртмедим сағытланы къайырдан.
Тек юрегим акъга къара демеген,
Яхшылықыны яманлықдан айыргъан.

Ай ярыгъым тюшюп сююв къартлыкъыга,
Кёп айландым айман Къумукъ тюзюмню.
Юз умутгъа юз керен баш урсам да
Ер этмедин мен бир берген сёзюмню.

Дюнья шары тирмен йимик айланы,
Яшав китап языла да, оъседир.
Тек мен ону къайсы башын охурну
Къайгъысы кёп яшав оъзю гёрсетир.

ТЮШЛЕР

Тюшюмде яш терек болуп гёрюндюм,
Гүнгэ багъып ачгъан яшыл къучагъын.
Уянгъанда гёрдум кёкде акъ булут,
Акъ чечеклер себе туруп учагъан.

Мен тез барып таш гюзгюге къарадым,
- Бу тюшюм не тюш экен, - деп сорадым,
Шо вакътиде эки гёзюм эс этди,
Чечеклерим таш къар басып турады.

Экинчилей гече буса тюшюмде
Мен гёрюндюм ошап гиччи оъзенге.

Бу оъзенни ағымы бек чалт эди.
Үйстю десенг, юлдузлагъа бәзенген.

Мен дагъы да чапдым шо таш гюзгюге
Етип оғыар: - Бу не тюш, - деп сорадым.

Шо вакътиде эки гёзюм эс этди,
Башым мени чалбаш болуп барады.
Арадан кёп аз да гетмей, бу не иш?

Магъа шолай учюнчю тюш гёрюндю.
Бу тюшде мен денгиз эдим толкъунлу,

Тузлу суву төбереген сёрюмню.
Мен дагъы да чапдым шо таш гюзгюге,

Бу учюнчю тюшюм не, деп сорадым.
Шо вакътиде гайран болду гёзлерим –

Башым мени ап-акъ болуп турады.
Шонда мен бек ачувландым гюзлөгө,

Душманыма йимик оғыар къарадым:
- Не тамаша тюшлердир бу гёргеним, -

Деп янгыдан мен гюзгюге сорадым.
Акъ башынг о – Тенгирингни савгъаты,

Чагыы етген акъ къарлагъа бёлене...
Бир гюн булан яшамайлы дюньяда

Борчларынгны башла, - деди тёлеме...
...Айланам акъ, акъ чечеклер чачырап,

Кёкден буса юзе шо акъ булутлар.

Етишгеммен бугюн ата чагыма,

Амма менден арчылмай акъ умутлар...

УНУТМАЙЫКЪ

Эсде сакълап, атын аяп гелгенбиз
Давда оълген игитлени абурлу.

Биз олагъа эсделеклер салгъанбыз

Юртларында ёкъ буса да къабуру.

Неге бугюн унугъабыз оланы,

Неге дагъы эсгермейбиз атларын?

Неге бузуп мармар ташын юлдузу

Казинолар елегенлер паркланы?

Яманланы яхталары денгизде,

Яман адам яхши булан тенг бизде.

Ягъга къуллукъ этегенге ёллар – тар,

Ягъызылагъа буса ёллар – генг бизде.

Унутмайыкъ дав деген не экенни,

Биз унугъасын, болуп гъёкюнчю,

Башлангъанын билмейли де къаларбыз

Эсде ёкъдан дюнья даву учюнчю.

**Бетни гъазирлеген
Я. БИЙДУЛЛАЕВ.**

Амма кёкню гёк йиплери уъзюлюп,
Кёкден тюшсе самолётум бузулуп,
Не болгъаны къара ящиғи айта.
Тек адамны учувуну дазусун
Айтып берер къара ящиклер къайда?!

ХАЗАР КИТАП

Тюрк къавумну тамурлары теренде,
Чумаллары жанландыра хумлукъну...
Оъз къысматын ахтармагъа герек деп,
Ойгъа сала мендей нече къумукъну.

Стамбулда Хазар китап язаман,
Къыпчакъ халкъым базар китап язаман.
Тарихи бай тюрк миллетим, къумукъ халкъ
Тюзсюзлюкъ тозар китап язаман...

Мен язагъан Хазар китап – янгы уй,
Къумукъ халкъны ою-дерти оърчюген.
Мунда ялгъан сокъмас дагъы «Янгы күй»,
Мунда герти салынажакъ кюрчюг...

Мен язагъан бу китапны баш бети, –
Уллатабыз Аттиланы ёллары.
Бу дюньяда о къургъан Къыпчакъ уйниу
Отлукъташдан тюгюлмеди поллары?

Тек янгыдан кёкде тувгъан гюн йимик,
Хазар китап болдунг чыкъма оърлөгө,
Яш наслулар сагъа сырын чечелер,
Сюе сени охумагъа, гёргеме.

Хазар китап сырынг сени киритдей,
Ачгъычларын буса тезден ас элтген.
Аздырмагъа болмагъанға яманлар
Азирийл чаппъан йимик яс этген.

Булгъанч дюнья сени булгъай гелсе де,
Булгъанмадынг, Хазар китап, байыдынг.
Янгы болгъан ялайғанлар нетсе де,
Яла япма къоймайлы сен айындынг.

Стамбулда Хазар китап язаман,
Къыпчакъ халкъым базар китап язаман,
Тарихи бай тюрк миллетим, къумукъ халкъ
Тюзсюзлюкъ тозар китап язаман...

Мен язагъан Хазар китап – янгы уй,
Къумукъ халкъны ою, дерти оърчюген.
Мунда ялгъан сокъмас дагъы «Янгы күй»
Мунда герти салынажакъ кюрчюг!

ЯШАВ ОЪЗЮ ГЁРСЕТИР

Тарихлени таш бёшююгю чайкъагъан
Ташдай къатты болуп оъсген халкъымны.
Халкъын бакъын сиююмдюр, балики,
Чёкме къоймай сакълайғаны къалкъымны.

Йыллар йыракъ гетген сайын ариге,
Сёйленеген кююм бола тарихге,

ЭЛ НАМУСГЪА БАЙЛАНГЪАН МАГЬАММАТАЛИ

**Къолгъа къалам алгъанман,
Язма гючюм етерму?!
Келпетинг суратласам,
Халкъым айып этерму?!**

Бу дөртлюгюмню Күумукъюз-
ню оъзден халкъы булангъы юрту
Башлыда (Гъапкъайгентде) тув-
гъан, оъсген, тарбиялангъан гёр-
мекли уланларыбызын бириسى
Магъамматали Абдулхалыкъо-
вич Алиевге багъышлайман. Июн
айны 22-нчи гюнүнде ол тув-
гъанлы 100 йыл тамамланажакъ.
Савлай Дагыстангъа, Россиягъа
белгили кыблада, Гъайдакъ
якъда, ерлешген Башлыны та-
рихине гирген юртланы арасынн-
да Магъамматали Алиевни аты
гёrmекли ерни тутгъан. Респуб-
ликада юзюмчюлюк тармакъны
генглешдирив, къайтарылагъан
гелимлени промышленный къай-
дада ишлетив, натижада юрт хо-
зяйствуону уьстюнлю тармакъга
айландырыв, юртлуланы яшав
шартларын дагъы оърге гётериив
ону аты булан тыгъыс байлавлу.

Биз барыбыз да юрт хозяйство илмұланы доктору, академик, Социалист Загыматны Игити, белгили жамият ва политика чалышывчы, «Ш. Алиевни атындағы» илму-производство бирлешивнүү генеральный директору Нариман Абдулхалыкович Алиевни атында яхшы таныйбыз. Магъамматали Абдулхалыкович Алиев Нариман Алиевни ағъасы бола.

Давдан сонгъу 50–60-нчы йыллар Дагыстанны тарихине – асу гъалда къол булан, «белин бююп» талашып гелген юрту замъматчыланы замъмат яшавунда болған уллу алмашынывланы – юрт хозяйство тармакъыны про мышленный къайдагъа айлан дырывну девюю гысапда гирди. Шо йылларда республиканы ёлбашчылары Дагыстанда 200 минг гектар емиш бавлар, шону ичинде 120 минг гектар юзюмлюклер орнатывну программасын къурдулар. Уллу хыялланы яшавгъа чыгъармакъ учун юзлер булан янгы хозяйстволар, заводлар къурмагъа герек эди.

Дагыстынны ёлбашчыла-
ры А. Даниялов, М. Мажитов,
Ш.Шамхалов жаваплы масъала-
ны чечивге уллу агъамият берген.
Тишили касбучуланы, ёлбаш-
чыланы гъазирлев иш жанлан-
гъан. Гъали, арадан кёп йыллар
оътгенде, шо гъаракатны гёз ал-
гъа тутуп, ону артына чыкъмагъа
бажаргъанланы сыйдаларын-
да Магъамматали Алиевни аты
лайыкълы ерни тутгъанына ше-
клик этмейсен.

Магъамматали Алиев Къая-гент райондагы Башлы юртлана бириси Гъапкъайгентде Улту Ватан давну актив ортакъчысы Абдулхалық Алиевни агълю-сунде тувгъан. Оъзденлени юрту Башлыдан баш алгъан Гъапкъай-гентде тувгъан Магъамматалии башлыланы игит ва оъктем ха-сиятларын, яхшы къылыкъларын яш чагъындан берли къанына сингдирген. Атасы давгъа гетип, 1942-нчи йылда кёп сюйген ана-

сы гечине. Агълюню намуслары
Магъамматалини бойнунда тюшө.
Балики, къысматны шо «тергев-
лери», сынавлары ону дагы да
бек къатдыргъандыр. Ерли шко-
лаларда охуй туруп, билим якъ-
дан ол тенглилерinden артда
къалмай. Къыйынлы дав йылла-
ны ахырында Магъачкъалағы
бара ва Дагъыстан юрт хозяй-
ство институттъа охумагъа тюшө.
1945-нчи йылда атасы яраланып
давдан къайта. Магъамматала-
ли юзюмчөлөр гъазирлейген
факультетде охувун давам эте,
оъзюнью лап яхши якъдан гёрсете.
1948-нчи йылда охувун уьстюнлю
тамамлай ва Дербент районнун
Мамедкъала юртундагы Шам-
сулла Алиевни атындагы юрт
хозяйство предприятиеге агро-
ном къуллукъын бакъдырыла.

Ойр билимли, ишин билеген ва көп сюеген жағыл касбучуну гъаракатын дайын гөрекен юзюм-чюлюк тармактыны ёлбашчылардын узакъ къалмай Магъамматалии Алиевни совхозну директору этип белгилей. Бизин Магъамматалиини яшав ёлу мунда, Мамедкъалада башланы. Гъара-катчы улан тузлу ташлангъан топуракъланы енгип, оларда тизив юзюм бавлар орнатмагъа бажара. Ондан къайры совхоз мугъкамлаша, ишчилени яшав даражасы гөтериле. Шо буса

“Магъамматали Абдулхалықовиң Дагыстанны бай, берекетли республика гысапда гөрмеге умут эте эди. Ол оғзюню шо уллу муратларын – юзюмчюлюк булан байлавлу ойларын яшавгъа чыгъармагъа бажарды. Загъматда етишген үстүнлюклери учун «Загъмат Кызыл байракъ», «Гюрометлев белги» орденлер, көбюсю медаллар булан белгиленди.

Мамедқыланы ишчи поселокъа айландырмагъя, ишчилер учун шагъар шартларын яратмагъя ёл ача. Яш директорну гече-гун демей чалышывуна натижаларына кёплер тамаша бола, ону сына-вун уйренмеге ва ес болмагъя сюегенлер арта. Республиканын ёлбашчылары хозяйствону кюрчюсонде гъар тюрлю чараптар оytгермеге баштай. М. Алиевни гъаракаты булан юзюмчюлюк республикада асувлу тармакътъя айлана. Натижада, республикада «Дагвино» деген бирлешив курула. Шону генеральный директору этилип Магъамматали Абдулхалыкъович Алиев белгилене. Шо вакъти юрт хозяйство-да аслу гъалда авлакъчылыкъва бавчулукъ аслу тармакълар гъисаплана болгъан. «Дагвино-ну» ёлбашчысы ишини биринчи гүнеринден башлап юзюмчюлюкке бакъдырылгъан тергевюн дагы да бек артдыра. Тармакъны гележеги барлыгъына ол республиканы ёлбашчыларын, кёбюсю юрт хозяйствовго куршалгъан алимлени, касбучуланы инандыра ва юрт хозяйство министерлигинден 16 лап осал хо-зийстволаны Дагвиногъя байлай. Шоларда бар юзюм бавланы сы-

драларын толумлашдыра, янгын
юзүм бавлар орнатса.

1965-1966-нчы йыллар бизингизде эсебизде яхшы сакълангъан. Уылкебизде йимик, Дагъыстанда да да шо йыллар юрт хоziйство тармакъда уллу алышынывлар болду. Айтагъаным, юрт ерлердеги колхозланы орнуна совхозлар къурулмагъа башланды. Олагъа юрт хоziйство техника: автомашинлер, тракторлар, башъа къураллар бакъдырыла. Республиканы ёлбашчылары шо йылларда «Дагъыстаннын юзюмчюлюк республикагъа айланмагъа герек!» - деген чакъыривнүү арагъа чыгъара. Дагъыстаннын партия комитети юрт хоziйство

да токтыйлар. Ол Дағыстангы къайта, жаваплы ишге гирише. Ахты, Ағыл ва оъзге районлагы кёмек етише. Белиджиде консерво завод, «Белиджи» деген со-входза чагъыр завод ва питомник къурула. Ахты райондагы Хал, Миджах юртлар къотан хозяйстволарына, Ағыл районлулар Къаягент райондагы «Кировский» совхозну топуракъларына гёчюрюле, «Дружба» деген янгы юртну кюрчюлери салына. «Хрюгский» ва «Луткунский» деген со-вхозланы топуракъларында ерлешген къотанланы ерлеринде «Гогаз», «Янгы Усур» деген юртлар тигиле. Эстерилген юртланы масъалаларын чечmek муратда Магъамматали Абдулхалықьевич шо гюнлерде бу юртлагъя кёп ге-зиклер кёмек къолун узатған.

Пачалықъ даражадагы күулукъланы, ер тербенинвю на-тижасында къыйынлы гъалға-тошген Дағыстанны халкъла-рыны яшавлукъ масъалаларын чечивню вакътисинде ёлугъагъан къиставуллу ишлерине де къа-рамайлы М.А.Алиев оъзююн хас билимлерин артдырывну ва ка-миллешдиривню ёлларындан пайдалана. Юзюмчюлюк тар-макъны оъсююю гъакъдагы ой-ларын ол айланасындағылагъа авуз сёз булан англатып къоймай, илму ахтарывлары булан да бек-лешдире. Ону «Специализация виноградарства в совхозах Се-верного Кавказа» деген темагъа байлавлу язылгъан илму асарына уллу къыймат бериле, экономика илмуданы кандидаты болда.

Магъамматали Абдулхалықъ-
ович яш йылларындан тутуп,
оъзге совет адам йимик, оъзюню
гъар якъдан билимли, бажарывлу
касбучу, ёлбашчы гъисапда гёр-
сетмеге бажарды. Ону яшав ёлу-
ну сакъмакъларын айландырып
— иш устьтде етишген уллу уьстюн-
люклерине тамаша болабыз.

Уъягълюю Клава Алиева булан учь яшны: Феликсни, Шемијаны, Абдулхалыкъни оьсдюрдю, олагъа оър билимлер, тизив тарбия берди. Яшланы гъариси яшавда оъз ерин тапдылар, сююмлю Ватаныбызъга пайдалы адамлар гысапда белгили болуп ата-анасын сюондюрмеге бажардылар.

Магъамматали Абдулхалықъ-
ович Дагыстаннны бай, берекет-
ли республика гысапда гөрмеге
умут эте эди. Ол оязюю шо уллу
муратларын – юзюмчюлюк бу-
лан байлавлу ойларын яшавгъа
чыгъармагъя бажарды. Загъмат-
да етишген уystюнлюклери учун
«Загъмат Кызыл байракъ»,
«Гюрометлев белги» орденлер,
кёбюсю медаллар булан белги-
ленди. Оғтар «Дагыстаннны ат
къазангъан агроному» деген ат
да берилди.

Яшавумда магъа ону булан бир гезик ёлукъмагъа тюшдо. 1974-нчы йылны яй вакътисинде кызыардашым Кыстаман булан күуллугъубуз болуп Магъамматали Абдулхалыковични ягъына бардыкъ. Ол кюйсюз болуп уюнде табулду. Ол бизин гьюрметлеп къаршылады күуллугъубузну билген сонг кёмек де этди. Шолай күуллукъ даимге эсде къала. Эсделиги ярыкъ болсун!

**Магъамматрасул
ИБРАГЬИМОВ,
Къаягент район**

ОРАЗА ТУТУВ БУЛАН ДАЗУЛАНМАЙЫКЪ

Салман аль-Фариси дей-ген асгъаба шағында айны ахырынчы гюнүндө Расулуллагы (саляллагы аляйги ва саллям) бусурманлагыа этген насыгъатны хабарлай: «Гөй инсанлар! Сизге уллу болғын, берекетли болғын ай гелди. Олай айдыр, озынде бир минг айдан да сыйлы болғын гечеси бар ай (Хадир гече). Олай айдыр, Аллагы ораза тутмагыя борч этген, гече ибадат этмекни (таравихлен кылышып) сюннет этген. Ким бу айда, бир яхшы амал этсе, башын айларда борч болғын амалғы болагын зувапын алыр, ким бу айда бир борч болғын амалны этсе, башын айларда етмиш борч амалны этгенде болагын зувабын алыр. Бу сабурлукыну айдыр, сабурлукыну зувабы буса – женнетдир. Бу бир-биревнүү сюондюрген, гёнгүн алагын айдыр, адамны рыхкысы да артагын айдыр. Ва ким ораза тутгын адамны оразасын ачдырса, Аллагы ону юнагыларындан да гечер ва шо ораза тутгын адамғы болагын зувапны да алыр...».

Шу насыгъатда айтылғын заттар булан амал этме къастэтейик. Аллагыутаала Муса пайхаммаргы: «Гөй Муса, мен Мугъамматны уымметине эки ярық береген нюр бердим, олагы эки къаран-гылыкъ зарал этмейген күйде», – деген. О заман Муса пайхаммар: «Гөй Есим, о ярық береген эки нюр недир?» – деп сорагын. Аллагыутаала: «Рамазан айны да, Күръанны да нюрю», – деген. Муса пайхаммар: «Гөй Есим, о

еки къарангылыкъ недир?» – деп сорагын. Аллагыутаала: «Къабурну да, Къыматтюнню де къарангылыгы», – деген. Аллагы учун ораза тутагын, Күръан охуйгын адамны бети бу дюньяда да, ахыратда да ярық бола.

Рамазан айда оразадан къайры озге яхшы амаллагыа этишмеге де къасткылма гекебиз. Намазларыбызын жамият булан къылмагыа гъаракат этейик, Күръанны кёп охуюкъ, Мугъаммат Пайхаммаргы (саляллагы аляйги ва саллям) салават салайыкъ, ата-анагыа дагы да бек рагымулу болайыкъ. Олай да, пакъырлагыа, етимлеке, къыйын гъалдагылагыа озюбюзден болагын кёмекни этме, садагъалар кёп оълемше, адамланы сюондюрме, къардашлыкъны юрюте, хоншулагыа яхшы болма къарайыкъ. Бу айда таравих ва таяжжут намазлар къылмакъ – бек къыматтылы ибадатлар. Бизден болагын гъар-бир яхшылыкъны, гъатта жан-жанываргы да, тилсиз гъайванлагыа да языкъсыншып, яшланы сюондюроп, гъар заман

оъзюбюзге де, оългенлеге де дуа этип, Аллагы юнагыларыбыздан гечсин, жагъаннемден сакълат, женнет булан сюондюрсөн деп алғыш этме арив болур.

Ораза тутагын адам бирев булан эришсе, гишини башын сейлесе, хатирин къалдырса, айтды-къуйтуду юрютсе, экевнүү эришдирсе, ялғын айтса, гъарам заттагы къараса, оразаны сыйлыгын, зувабын къутгырадыр.

Ораза тутмакыны эки борчу бардыр, биринчиси гъар гече неget этмек: «Мен негет этдим тангала шу йылны рамазан айыны борч болғын оразасын Аллагы учун тутмагы», – деп. Негетни юреки булан айтмакъ борчдур, авзу булан айтмакъ сюннетдир. Экинчиси буса эртен намаздан башлап ахшам гюн баттынча гъар-бир оразаны бузагын затлардан сакъланмакъ. Адам гюндюз вакти биле туруп ашаса, ичсе, сигарет тартса, ораза бузулладыр. Билмей унтулуп ашаса, ичсе, нечакъы кёп ашаса да, оразасы бузулмайдыр. Оъзунден ихтиярсыз къусса да бузулмайдыр. Укол этмек булан, къан чертмек булан (кровопускание), тишин чыгъармакъ булан, тырнағын, чачын гесмек булан ораза бузулмайдыр. Намас жувунағын адам авзун жувагында, бурнун чаягъанда, киринегенде, ичине сув гетмекден сакъ болма герек. Аллагы бизге кёмек этсин рамазан айны гъюреметин сакълап, оразасын тутуп, дюньяда да, ахыратда да талайлылардан болмагыа.

Ярық берегенде йимик ярыкълы да бола. Шо гюн гюнеш де ярыкълы шавлаларсыз тува. Шо сыйлы гече болғын чакъы Күръан калиманы, зикирни кёп охума яхшы, намазлар къылмагыа, эртенги ва гечеги намазланы жамият булан къылмагыа, дагы да яхшы межитде буса. Олай да Мугъаммат Пайхаммарны (саляллагы аляйги ва саллям) абурлап-сыйлап, салаватлар охумагыа бек яхшы, Есибиз Аллагыга дуа этмеге, алтышлар тилемеге, иманыбызын беклешдирсис деп ялбармагыа ери болур.

«Аллахуммаиннака афувунтухиббуль-афава фуанни» («Гөй мени Аллагым! Сен гечесен, Сен гечмеге сюесен, мени де геч деп тилемен») деген дуаны кёп охумагыа да яхшы болур.

Бола туруп рамазан айны бары да гечелерин болмай буса, артдагы он гюннүү гечесин сама да межитде йибермеге къасткылмагыа тарыкъ, иътикафғыа (межитде болувгъа) негет де тутуп. Иътикафны маънасыны ва ағъамиятлыгыны гъакында хыйлы сёз айттылғын. Бу сыйлы гечеде буса иътикафны даражасы нечек уллу болур дагы?!

Пайхаммарны (саляллагы аляйги ва саллям) гъадисинде айттылғында, эртенге юнагылардан чайылып тазаланмагыа болар йимик, Есибиз Аллагы бизге шо гечени лап яхшы күйде оътгермеге имканлыкъ да, гюч де берсис, деп тилембиз.

Сорав ?

Жавап !

– Къан тамурлагыа гюч береген затланы гийиртсе, ораза бузуламы?

– Алимлени кёбюсю гысап этеген күйде, къан тамурлардан таба инсангъа ачлыкъыны сезмеге къоймайгын маддаланы укол булан гийирив оразаны бузмай, неге тюгюл олар авзундан, къулакъларындан, оъзге шолай ерлерден таба гийирилмей.

Амма оъзге алимлөр башгъача ойлаша. Олар айтагын күйде, оразаны аслу себеби ачлыкъ булан сыйнав оътмек. Олай болғын сонг, инсан ачлыкъыны сезмеген буса, оразасы герти болмас.

Биринчи никру авур тарта деп гысаплана, тек олай ораза саялы шабагъат болмай, неге тюгюл о толу оразагыа саналмай.

– Мен авруйман ва дарман ичмеге герекмен, дарман исчесем оразам бузуламы?

– Егер дарманланы яздыргын доктор, рамазан айны борчун яхшы англайгын бусурман да болуп, шоланы гюндюз вактиде ичмесе ярамай деп, айта буса (ораза ачыган сонг да ичмеге ёл ёкъ буса), шо айтагын күйде этмеге тарыкъ. Рамазан айны шо борч оразасын буса, сонг тёлеп тутмагыа тарыкъ.

– Тютюн ютса ораза бузуламы?

– Алимлөр бир тавушдан гысап этеген күйде, иш этип бурнундан яда авзундан таба тютюн ютмакъ оразаны буза. Амма тютюн тамакъыны ортасындан тёбенге багъып оътмеген буса, ораза бузулмай.

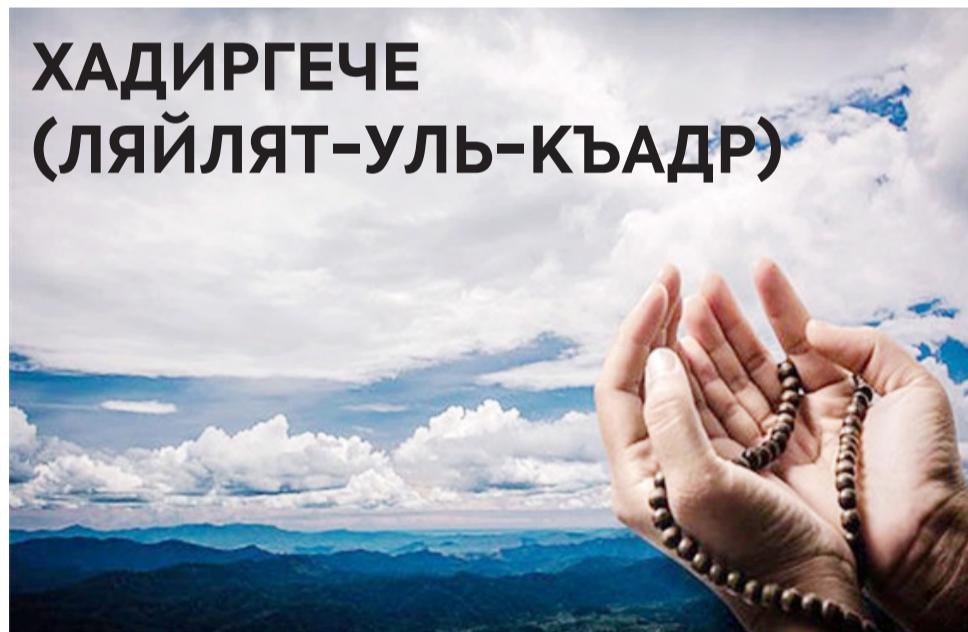
Имам Абу Гъанифынан имам Маликни мазъяпларына гёре шолай бузулғын оразаны тёлемеге тарыкъ ва къоду гысапда бирдагы 60 гюн ораза тутмагыа тарыкъ.

Имам Шапиини ва имам Ағьматны мазъяпларына гёре буса, шолай бузулғын оразаны рамазан айдан сонг бир гюн тёлеп тутмагыа тарыкъ.

Жавапланы Дагыстан муфтиятыны фатава бёлөгө онгаргын

Бетни гъазирлеген Азиз МИЧИГИШЕВ.

ХАДИРГЕЧЕ (ЛЯЙЛЯТ-УЛЬ-КЪАДР)

Хадиргече (Ляйлят-уль-Къадр) – йылны ичинде лап абурлу гече. Ону маънасы гележекни белгилеви ва къудратлыкъны гечеси деп таржума этиле. Шу гече Лавгыуль Махфуздан (Хранимая скрижал) Ер юзюн тюпдеги кёклерине сыйлы Күръан китап тюшюрүлген болғын ва ондан таба буса Күръанны суралары ва аятлары агвалитлагыа гөре йибериле болғын. Шу гечеге Күръанны бир сав сурасы багышланған.

Бу гечеге «Хадиргече» деп айттылагынны себебин анлатса, шо гече адамланы къысматы, гележеги, ишлери, яшав гъалы белгилене. Мугъаммат Пайхам-

марны (саляллагы аляйги ва саллям) гъадисинде булагы айттыла: «Ляйлят-уль-Къадр гечени Аллагыны шабагъатына инанып, иманлы ва умутлу күйде ибадат этип йиберген гишиге алдагы гюнагылары гечиле».

Кёбюсю алимлөр айтагын күйде, Хадиргече рамазан айны узагында болмагыа бола. Амма оланы да кёбюсю ташдырагынды йимик, Хадиргече рамазан айны ахырынчы он гюнүндө яшырылған.

Шо гече сыйлы айны къайсы гечесине рас гелегенни билмек учун бизге бир-эки белгилер де ачыкъ. Масала, Хадиргече – паражат, тунчукъсуз гече, сувукъ болмай, ай

• ОХУВ ОЖАКЪЛАРДА

РАМАЗАН АЙНЫ ГҮОРМЕТИНЕ

Къарабудагъент районну Дёргели юртундагъы бир номерли орта школасында сыйлы рамазан айны гүорметине «Юрекден – юрекге» деген рагымулукъ гъаракат оytгерилгенни артдагъы йылларда бир асил мердешге айланып къалгъан. Шолай гъаракат эсгерилген охув ожакъда бугюнлерде оytгерилген.

Дёргели юртундагъы бир номерли орта школасыны социальный педагогу Н. Шугайлованы сиптечилиги булан юрюлген шо гъаракатда юртда иш гёреген эки де школада билим алагъан охувчулардан, оларны муаллимлерinden къайры да, устаз Магъамматрасул Хасаев, олай да оъзге ругъани къул-

лукучулар ортакъчылыкъ этген. Оytгерилген гъаракатында гъаманда йимик, атасыз, не де анасыз оъсеген, олай да яшавлукъ шартлары осал ағылюрде тарбияланагъан яшлагъа шабагъатлы кёмек этилген.

Ачыкълашдырып айтгъанда, бизге белгили болғаны йимик,

яшлагъа шабагъатлы кёмегин болдургъан оъзюн атын белгили этмей къоймакъын тишили гёрген адам гёrsетген харжъа 160 яшгъа школагъа юрюйгенде тарыкъ болагъан гъар тюрлю алатлар тапшурулгъан. Шону булан бирге, ону атындан атасыз, не де анасыз оъсеген 45 яшгъа 10-ар минг манат берилген. Яшавлукъ шартлары осал, чарасыз гъалда яшайгъан ағылюрде тарбияланагъан 145 яшны гъариси буса, савгъатъа 5-ер минг манат алгъан.

Жыйылгъанлар Аллагыны уллу гүонлериnde яшлагъа этилген шолай шабагъатлы кёмекни бир гёнгюлден къабул этип, оъзлени разилигин билдириген. Мугъаммат Пайхаммарны (саляллагы аляйгы ва саллям) яшаву, турушу, олай да Ислам динни аслу кюрчюлери гъакъында охувчулар булан лакъыр этген. Оъзлени гезигинде яшлар да биринден-бири алып дегенлей, Ислам динге багышлангъан, Мугъаммат Пайхаммарны (саляллагы аляйгы ва саллям), сыйлы рамазан айны алгышлайгъан назмуланы охугъан.

Н.Б.

КЪЫЗЛАНЫ КЪУЖУРЛУ ОЮНЛАРЫ

Бийнакск районну Тёбен Къазаныш юртундагъы кёп тармакълы билимлер береген лицейни муаллимлери охувчу къызланы арасында «Гыгъыз, къызлар» деген ажайып къужурлу оюнлары оytгергенлер.

Оюнга къуршалгъан командаланы алдына салынгъан аслу талапланы арасында сагыналашдырылгъан гёрюнюшлер, чебер охув конкурслар, йырлап-бийип яшланы гъонерлерин ачып гёrsетме болушлукъ этеген къайдалар айрыча ер тутгъан.

Шо гюн къызланы арасында юрюлген оюнлары байрамы оларны бир-бири булангъын къурдашлыкъ аралыкъларын

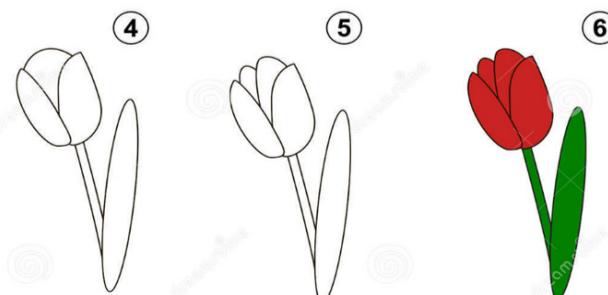

беклешдирмеге, уьстюнлюк алмакъ учунгъу тавакеллигин артдырма ва оъз гючлерине инамлыгъын токтатшдырма

булушлукъ этгенине бир де шеклик къалмай.

Гюлзар КАЗИМОВА.

Сурат этмеге уйренебиз

• АДАБИЯТ

Рукъят УСТАРХАНОВА

АКЪ ТАШМЫ,
Къара ташмы?
(Ёммакъ)

Аюв бала анасына бир гюн:
– Ана, ярайму магъа Аювталада
къыдырып гелме? – дей.

Анасы ону башын сыйпап, ихтияр бере.

– Балики, мен къурдаш да табарман, – деп кеплене аюв бала.

Юрой, юрой огъар гиччи къоян бала ёлугъа.

– Сен кимсен? Гел къурдаш болайыкъ, – дей аюв бала.

– Мен къоянман, анам магъа бёрюден сакъ бол деп айтгъан, – дей къоркъа туруп гиччи къоян.

– Мен бёрю тюгюлмен, аювман.

Къоян сююнюп, аюв булан ойнама башлай. Яшынжымчыкъ ойнайгъанда, уылку тюпде яшынгъан къоянны къолун аюв бала басып къоя.

– Вай, вай! – авурта, – деп йылай къоян.

– Гечип къой, билмей басдым чы, – дей аюв.

– Авурта чы дагы, – деп йылай къоян.

– Магъа хатиринг къалгъанга ошай. Гел, ярашып къалайыкъ. Акъ ташмы, къара ташмы? – дей Мишка.

Къоян огъар къарамай, хатиржан күйде бурнун тарта. Мишка бираз ойлашгъан сонг:

– Гел гъали, бас мени аягъымдан сен де. Шо заман ярашарбыз, – дей.

Къоян Мишканы аягъын гючю бар чакъы баса, гъатта, атылып да йибере. Мишка бир кюон алышдырмай. Къоянны гъаракаты ону къулагъыны артын терлетьей.

Сонг о къоянгъа:

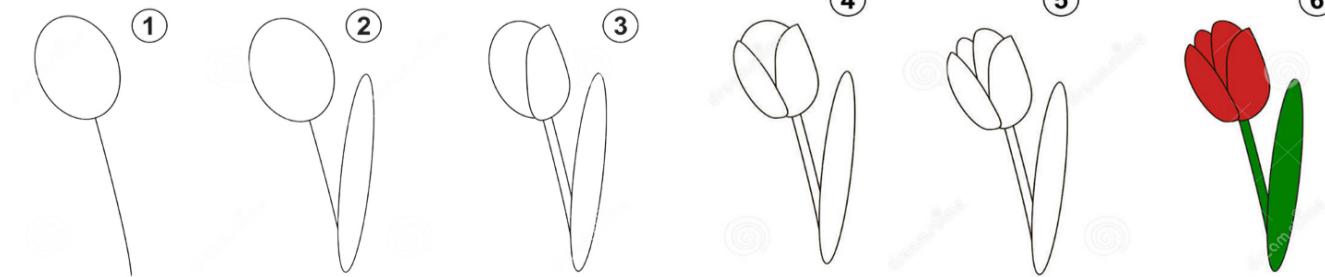
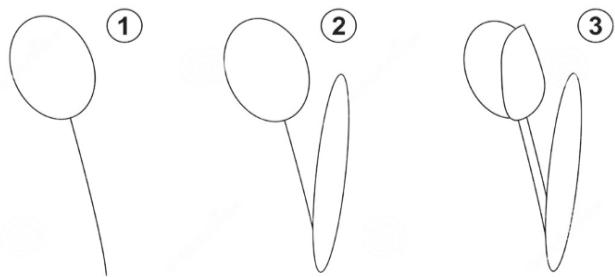
– Къара гъали, мен шинчеки аягъынгын басгъан деп сен йыладынг. Шунча заман сен этеген ишлеге мен чыдап туралан. Бираз чыдамлы болма герек чи, – деп, янгыдан: «Акъташмы, къара ташмы?» – деп иржайды.

Къоян: «Акъ таш, акъ таш, сен де, мен де бир къурдаш», – деп, Мишканы аркъасына минип-тюшүп, ойнама башлады.

Бетни гъазирлеген
Насрулла БАЙБОЛАТОВ.

nasrulla_@mali.ru

• БОШ ЗАМАНЫГЪЫЗДА

АГЬАМИЯТЛЫ ИШ ЮРЮЛЕ

Бугюнерде оъзге ерлерде йимик, Хасавюрт районда да Ватанни якълавчусуну йылыны оълчевүнде бир гъавур иш этилип тура. Шоланы къайсы да торайып гелеген яш наслуну вакиллерин, юртууланы асгер ва патриот ругъда тарбиялавгъа бакъдырылгъан.

Алдагы гюнлерде Хасавюрт, Къарланюорт, Солнечное, Могилёвское деген юртларда иш гёреген китапханаларда оъттерилген «СВО-ну ортакъчыларына кагъызы» деген гъаракат шолай агъамиятларындан бириси болуп токтагъан.

Оъттерилген шо гъаракатны барышында жагъылъкъ гёрсетгенлер Украина бойда бугюнерде миллетчилигэ къарши дав юрютеген бизин уланлагъа кагъызлар язып, оъзлени разилигин билдириди. Шону булан бирге, олагъа юрю-

леген гъаракатлар токътап, ювукъ вакътини ичинде дос-къардашина, ата юртъя эсен-аман къайтмакъны да ёрагъан.

Китапханаланы къулукъчулары булан шо гюнгэ байлаву болуп гъазирлек «Дагыстанлылар – Россияны Игитлери» деген выставка да оърде айтылган мураттъя къулукъ этип гелгенин айрыча эсгермеге тюше.

Н. Б.

ГЪАРАКАТЫНЫ БЕРЕКЕТЛИ НАТИЖАСЫ

Буйнакск райондагы «Темирхан-Шура» деген бийивлени халкъ ансамбли оър атъя лайыкълы болгъан

Россия Федерациины маданият министри Ольга Любимовын къарары булан «Темирхан-Шура» деген ансамблге «Россия Федерациины халкъ яратывлугъуну гъюреметли коллективи» деген атъя лайыкълы болмакълыгъы ону ортакъчылары узакъ йылланы боюнда халкъбызын адат-мердешлерине аркъа таяп юрютеген, савлай улькебизни маданият байлыкъларын ва халкъланы дослуку аралыкъларын беклешдиреген къастлы гъаракатыны берекетли натижасы болуп токтатай.

Бираз алъякъда ансамблни ортакъчылары Украина бойда юрюлген хас асгер гъаракатда асгерчилени янында болуп оъзлени герти патри-

отчуулукъ ругъун гёрсетме болгъандан къайрыда, бизин якълы асгерчилени уст болажакъыя инамлыгъын артдырып, гёнгуллорин ачып гелдилер.

Бийив ансамблни «Россия Федерациины халкъ яратывлугъуну гъюреметли коллективи» деген атъя лайыкълы болмакълыгъы ону ортакъчылары узакъ йылланы боюнда халкъбызын адат-мердешлерине аркъа таяп юрютеген, савлай улькебизни маданият байлыкъларын ва халкъланы дослуку аралыкъларын беклешдиреген къастлы гъаракатыны берекетли натижасы болуп токтатай.

Гюлзар КАЗИМОВА.

СУРАТДА: «Темирхан-Шура» деген бийив ансамблни ортакъчылары.

УЪЧ АНАНЫ АНАСЫ

Башы 9-нчу бетде.

Олай да, 50 йылны узагъына къайнананы бир де хатирин къалдырмай къуллукъ этген, къайнуланларын оъз амалларыдай сюйген, ругъдан тюшмей яшагъан гелинлөр, къатынгишилер къайда бар?

Шоланы бирин де къошмагъанда да 50 йыл агълюсюне абур, сый этип, юргин бузмай татывлукъда яшагъаны да негер де тиймейми? Башгъа ол сююп де уйленмеген.

Дагы да мен айтсам, агълюсю авруйгъан заманларда гечеси-ююн булан ону башлыгъындан таймай, яшавуну ахырынчи мюгълетлери не ерли гёнгюн алгъаны дюньяны малына тиймейми? Агълюсю гечингендө, ол: «Адаршай абзарынга-уюнгэ, абзарынгда мени къойгъан кююнгэ», – деп, ичкынып сарнап йылагъан. Ону олай айтагъаныны маънаси абзарда Багъавутдинден сонг бёрк гийме адам ёкъ экенге.

Павхан бажив оъзюн асил къумукъ къылъыгъын, саламатлыгъын сакълап, биревни де гёнгюн кюлетмей яшайгъаны 83 йыл бите. Нечакъы къыйынлыкълар гёрсе де, бир де яшавгъа кант этмеген. Бугюн буса ол отавунда янгыз къалгъан. Шолай айтагъаным, бирев де къарамай къойгъан деген маънада

**Ягъаларда янгыз терек гёргенде,
Ялын уруп гете мени боюма.**

Ягъаларда янгыз къалгъан терекдей,

Янгыз анам гелип гете оюма.

Паху Гъайбуллаева.

СЛУЖБА ПО КОНТРАКТУ

НОВЫЕ УСЛОВИЯ

**Выплаты
от 1,5 млн ₽***

**Зарплата
от 210 тыс ₽**

500 т.р. - РД, +500 - РД через Полк резерва,
400 т.р. - РФ, от 100 до 400 т.р. - от муниципалитета

117 фед. номер

Пункт отбора по РД
8 (989) 484-69-95